

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут фізичної культури
Кафедра логопедії

Гулакова Дар'я Олексіївна

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ
ЗА ДОПОМОГОЮ ЛОГОКАЗКИ**

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

_____ О.В. Ласточкина,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри логопедії
« ____ » _____ 20__ року

Виконавець:

_____ Д. О. Гулакова
« ____ » _____ 20__ року

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ.....	7
1.1. Характеристика загального недорозвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку	8
1.2. Особливості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення третього рівня.....	15
1.3. Логоказка як засіб корекції зв'язного мовлення	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ СТАНУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ.....	25
2.1. Структура та зміст методики діагностики.....	25
2.2. Кількісно-якісний аналіз діагностичних даних.....	34
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	45
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ.....	47
3.1. Структура та зміст експериментальної методики.....	47
3.2. Кількісно-якісний аналіз результатів експериментального навчання.....	64
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗНМ	Загальний недорозвиток мовлення
ЗДО	Заклад дошкільної освіти
ІКТ	Інформаційно-комунікативні технології
КУ НВК	Комунальна установа навчально- виховний комплекс

ВСТУП

Актуальність дослідження. У старшому дошкільному віці спілкування відіграє важливу роль у формуванні особистості. Адже, діти повинні вміти не тільки відповідати на сформульовані до них запитання і вести активний діалог, а й володіти самостійним фразовим і монологічним мовленням, що логічно та послідовно побудоване. Такі вміння вказують на високий рівень готовності до шкільного навчання та соціальних зв'язків.

Становлення, розвиток і формування зв'язного мовлення дошкільників було предметом дослідження вчених різних галузей: психологів (Л. Виготський, О. Лурія, Г. Леушина, С. Рубінштейн), психолінгвістів (М. Рождественський, Л. Щерба), педагогів (В. Захарченко, Н. Кузіна, Є. Тихеева), лінгводидактів (А. Богуш, Д. Фесенко, О. Біляєва, Л. Паламар). Об'єднувала всіх науковців думка про те, що покращити стан зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення можна завдяки використанню у корекційній навчально-виховній роботі таких інноваційних засобів, що мають бути доступними не тільки для спеціалістів та вихователів, але й для дітей. Такі засоби, в оптимальних умовах їх використання, мають потенційні можливості мотивувати дошкільників до роботи.

Логопедична робота завжди повинна будуватися на основі провідної діяльності дошкільнят, а саме – гри, що дозволяє досягати високої ефективності та результативності у навчально-виховній, корекційно-розвивальній роботі. Змістом ігрової діяльності може виступати казка, або логоказка. Вона дає змогу не тільки поринути у світ фантазій та мрій, але й вибудовує нові шляхи для логопедів, вихователів та батьків, щодо подолань різних видів мовленнєвих труднощів, у тому числі, й пов'язаних зі зв'язним мовленням.

Вплив логоказки на дітей, які мають порушення мовлення різного генезу вивчали Т. Грабенко, А. Поваляєва, О. Защиринська та З. Сушельницька; дослідники зазначали, що за допомогою логоказки спеціаліст може організувати ефективну та мотивовану мовленнєво-ігрову діяльність, яка в

майбутньому може гарантувати позитивні зміни у мовленнєвому розвитку дошкільника.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок про необхідність подальшої розробки проблеми зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення та про актуальність обраної теми магістерського дослідження – «Корекція зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення за допомогою логоказки».

Мета дослідження – реалізувати основні напрями корекційної роботи з подолання труднощів зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення, використовуючи логоказки.

Об'єкт дослідження: усне мовлення старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження: процес використання логоказки для удосконалення зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати загальну та спеціальну літературу за обраною проблематикою дослідження.
2. Узагальнити та експериментально перевірити стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.
3. Перевірити ефективність експериментальної методики удосконалення зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення за допомогою використання казок.

Методи дослідження:

1. *Теоретичні:* аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури щодо предмету дослідження.
2. *Емпіричні:* вивчення документації, спілкування з логопедами, вихователями, батьками; пряме й опосередковане спостереження за навчально-виховним, корекційно-розвивальним процесом дітей зазначеної категорії;

формувальний експеримент – процес експериментального навчання (корекція зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення за допомогою використання казок).

3. *Математично-статистичні:* перший (первинне вивчення стану зв'язного мовлення дітей означеної категорії до експериментального навчання) та другий – контрольний (для виявлення результативності експериментальної методики) констатувальний етапи експерименту.

Елементи наукової новизни одержаних результатів: Нами було проаналізовано, узагальнено та систематизовано інформацію щодо особливостей зв'язного мовлення дітей з загальним недорозвитком мовлення; емпіричним шляхом перевірено специфіку корекційного впливу логоказки на динаміку розвитку зв'язного мовлення дітей означеної категорії.

Теоретичне та практичне значення дослідження: вивчені особливості стану зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня; реалізовано процес удосконалення зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня засобом логоказки в поєднанні з логолялькою та інноваційно-комп'ютерними технологіями; зазначена експериментальна методика удосконалення зв'язного мовлення може бути рекомендована до використання у логокорекційному процесі з дітьми старшого дошкільного віку, які навчаються в логопедичних групах закладів дошкільної освіти.

Апробацію результатів наукового дослідження здійснено у вигляді:

1. Заочної участі у IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції (20 вересня 2020 року, м. Суми), «Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації» та в VIII Всеукраїнській заочній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми логопедії та реабілітації» (2020 р., м. Суми).
2. **Друку публікацій:**
 - Гулакова Д. О. Логоказка як засіб корекційної роботи з дітьми передшкільного віку / Д. О. Гулакова // Актуальні проблеми корекційної

- педагогіки, психології та реабілітації : Матеріали IV Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. – Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. – С. 66-70;
- Ласточкіна О. В., Гулакова Д. О. Особливості експериментальної методики розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників засобами логоказки / О. В. Ласточкіна, Д. О. Гулакова // Актуальні проблеми педагогіки: збірник наук. праць / ДНУ ім. О. Гончара, редкол.: Л. М. Ніколенко та ін. Дніпро, 2020. – С. 118-126.

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 62 пунктів, 11 додатів. Основний зміст роботи викладено на 78 сторінках, ілюстровано 24 таблицями, 10 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

1.1. Характеристика загального недорозвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку

На сучасному етапі людства і на основі результатів сучасної статистики ми бачимо, що кількість дітей, які страждають мовленнєвими порушеннями, збільшується. Одним із найпоширеніших є загальний недорозвиток мовлення. Для нього характерним є розпад майже всіх структур мовленнєвої системи: від порушень звуковимови, до труднощів в оволодінні зв'язним мовленням. Труднощі у становленні зв'язного мовлення призводять до соціальної дезадаптації та неготовності старшого дошкільника до майбутнього навчання у школі.

У сучасній логопедії термін «**недорозвиток мовлення**» використовується для позначення низького рівня сформованості мовленнєвих функцій, або системи мовлення загалом [6, с. 325]. Недорозвиток мовлення не є самостійним порушенням, він існує в поєднанні з різними іншими синдромами, що відрізняються за механізмами.

Недорозвиток мовлення має різне походження і відповідно різну структуру аномальних проявів. Але існує низка типових відхилень, що вказують на системне порушення мовленнєвої діяльності. Труднощі, які зустрічаються при загальному недорозвитку мовленні спричинені несформованістю або розпадом на ранніх етапах онтогенезу мовленнєвих функцій, при цьому збереженим залишається слух та інтелект.

Мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) з'являється набагато пізніше, ніж у дітей з нормотиповим розвитком (приблизно в 3-4 роки, а іноді і після 5-ти років). Перші слова у таких дітей майже незрозумілі для оточуючих, і взагалі, діти протягом довгого проміжку часу залишаються мовленнєво пасивними. Труднощі, пов'язані з мовленням у

дітей з загальним недорозвитком умовно поділяються на рівні: від повної відсутності мовлення або белькоту до розгорнутого мовлення, але з елементами фонетичного та лексико-граматичного недорозвитку [10, с. 113].

Відомо, що процес мислення та процес мовлення взаємопов'язані [9, с. 115]. Діти з загальним недорозвитком мовлення на фоні мовленнєвих порушень стикаються також з труднощами в опануванні мисленнєвих операцій (аналіз, синтез, порівняння). Усі ці операції, у поєднанні з логічними процесами, формуються набагато пізніше, ніж у дітей з нормотиповим розвитком. При цьому, страждає і якісна характеристика описаних вище видів мисленнєвої діяльності.

Характерним для дітей даної категорії є знижена мовленнєва активність. Вони відчують труднощі у розумінні словесної інструкції. Через порушення пам'яті діти з загальним недорозвитком мовлення погано запам'ятовують словесний ряд. Поруч із цим страждає і вербальна пам'ять: процеси запам'ятовування та відтворення інформації дається дітям важко [10, с. 120].

Діти мають труднощі у виділенні значущих, суттєвих ознак, під час порівняння предметів орієнтуються на випадкові, незмістовні зовнішні ознаки. Вони не розуміють змісту загадок, що базуються на порівнянні та загадок із зашифрованими ознаками, відчують труднощі у доборі слів-аналогій на основі порівняння [10, с. 123].

У дітей з загальним недорозвитком мовлення порушеним є і зоровий аналіз та синтез. Їм важко знаходити головні, характерні ознаки предметів, виділяючи їх від другорядних.

Увага дітей даної категорії є слабкою, нестійкою. Вони швидко втомлюються і через це часто відволікаються.

Слід зазначити, що у таких дітей порушення пов'язані не тільки з вищими нервовими функціями. У них спостерігається відставання загальної, дрібної, артикуляційної та мимічної моторики. Характерними ознаками порушення моторики у дітей з загальним недорозвитком мовлення є: недостатня статична та динамічна координація рухів, повільність у виконанні вправ, труднощі

переключення з одного руху на інший, неможливість тримати рівновагу, швидка втомлюваність. Словесну інструкцію діти часто не розуміють і це призводить до неправильного виконання вправ, або до відмови виконання рухів [11, с. 230].

Професором Р. Левіною та її колегами були умовно виділені три рівні загального недорозвитку мовлення, серед яких перші два характеризують більш глибокі ступені порушення мовлення, а на третьому, легшому рівні, для дітей характерні лише деякі труднощі розвитку звукової сторони мовлення, словникового запасу і граматичної будови. Згодом, Т. Філічевою було розроблено додатковий, четвертий рівень ЗНМ [60, с. 74].

Перший рівень. Характерною для цього рівня є повна або майже повна відсутність мовлення та потреба в ньому, коли у дітей з нормотиповим розвитком, мовлення в основному вже сформоване. Такі діти, у віці 4-5 років, мають дуже обмежений словниковий запас. Іноді, вони користуються лише звуконаслідуваннями та звуковими комплексами.

За своїм звучанням мовлення дітей цього рівня складається як з подібних до слів елементів (наприклад, *губ – дуб*). Але, буває так, що елементи їхнього мовлення зовсім несхожі на правильне слово (наприклад, *гадуд – горищик, кі – горобчик*) [10, с. 420].

Через невеликий об'єм активного та пасивного словника діти часто позначають різні предмети одним словом (наприклад: *літо – це пора року, літній одяг дітей, літні розваги*).

Назви дій діти замінюють назвами предметів (наприклад: *їсти картоплю – катюля (картопля)*), або навпаки, назви предметів можуть замінювати назвами дій (наприклад: *ліжко – пати (спати)*) [10, с. 421].

Діти не користуються морфологічними елементами для вираження граматичних значень. Також, діти з загальним недорозвитком мовлення I рівня не утворюють множину, лагідно-пестливі форми слів; роблять помилки у закінченнях в словах [10, с. 423].

Діти з загальним недорозвитком даного рівня не володіють фразою. Можливі лише прості речення, які складаються з двох-трьох слів [11, с. 45].

У таких дітей порушеною і майже несформованою є і звукова сторона мовлення; звуки артикуються нечітко; у дітей зазначеної категорії є порушеною складова частина мови. Неможливим є виділення звука в слові, визначення його місця в структурі слова [10, с. 49].

Другий рівень. Даний рівень загального недорозвитку мовлення характеризується більш високою мовленнєвою активністю. У дітей, які мають другий рівень загального недорозвитку мовлення, може формуватися фразове мовлення, що спотворене, як фонетично, так і граматично.

Рівень сформованості зв'язного мовлення у таких дітей також дещо кращий, ніж у дітей на попередньому рівні. Вони можуть складати примітивні розповіді за картинкою або вести невеликий діалог із оточуючими людьми.

На другому рівні загального недорозвитку мовлення активний словник ще дуже відстає від вікової норми. У мовленні переважають іменники, трохи з часом з'являються дієслова. Дуже рідко на цьому рівні використовуються прикметники. Діти не знають слів, що позначають частини тіла; назви тварин та їх дитинчат; назви різних професій; назви кольорів, форми, розміру; замінюють слова іншими, близькими за значенням. Словотворення ще є відсутнім [22, с. 53].

Діти зазначеного рівня мають яскраво виражені граматичні помилки. До основних можна віднести: відсутність узгодження прикметників і числівників із іменниками; неправильне використання відмінкових форм; труднощі у використанні іменників чоловічого і жіночого роду. Дітям не вдається змінювати іменники та прикметники за родами, числами, відмінками. Труднощі виникають і з прийменниками. Вони їх або випускають з мовленнєвого потоку, або замінюють на неправильні [22, с. 60].

Значно страждає і звуковимова. Порушене вимовляння приголосних: шиплячих, сонорів, свистячих, дзвінких та глухих, твердих та м'яких. Кількість порушених звуків сягає 16-20 і більше. Голосні звуки можуть артикулюватись

нечітко, плутатись з іншими голосними. Складова структура на цьому рівні залишається ще порушеною. При відтворенні слів різної складової будови спостерігаються грубі порушення. До них відносять:

- 1) елізії – скорочення кількості складів;
- 2) персеверація – перестановка складів;
- 3) контамінації – об'єднання складових систем двох слів;
- 4) додавання складів;
- 5) персеверації звуків у словах;
- 6) антиципації – уподібнення складів [44, с. 51].

Помилки складової будови залежать від низького рівня фонематичних та артикуляційних можливостей дитини.

Третій рівень. Для цього рівня загального недорозвитку мовлення характерним є активне користування розгорнутим фразовим мовленням, що ає певні лексико-граматичні та фонетико-фонематичні помилки.

Звукова сторона мовлення вже більш сформована, але ще спостерігаються такі типові помилки, як: недиференційована вимова свистячих, шиплячих звуків, аффрикатів та сонорів. Такі помилки звуковимови дещо ускладнюють оволодіння звуковим аналізом і синтезом [33, с. 240].

Щодо словникового запасу слів можна сказати, що він набагато більший, ніж на попередніх рівнях, але він значно відстає від словника дітей з нормотиповим розвитком. Деякі слова, які відносяться до пасивного словника, діти з загальним недорозвитком мовлення III рівня, не можуть використовувати, оскільки не вміють пояснювати зміст цих слів. Також, такі дошкільнята неправильно використовують слова в мовленнєвому контексті. Спостерігаються різноманітні заміни слів у власному мовленні:

- 1) неправильно називають предмети, що подібні за зовнішніми ознаками (*майка – сорочка*);
- 2) замінюють назви предметів, що подібні за призначенням (*миска – тарілка*);

3) замінюють назви предметів на інші, що ситуативно пов'язані з ними (*каток – лід*);

4) частину предмету замінюють його назвою (*стовбур – дерево*);

5) замінюють слова, що позначають родові поняття, словами, що позначають видові поняття і навпаки (*береза – дерево*);

6) замість одного слова використовують словосполучення або речення (*бінокль – щоб дивитись*);

7) назви дій замінюють словами, близькими за ситуацією і зовнішніми ознаками (*вирізує – рве*);

8) не розуміють, плутають, не можуть назвати деякі дії (*підстрибувати, латати, зазирати та ін.*) [33, с. 245].

Діти цього рівня ще плутають багато кольорів, не знають фігур, з важкістю позначають величину, висоту та розмір предметів. На третьому рівні діти з загальним недорозвитком мовлення не вміють визначати основні ознаки предмета, не відмежовують їх від другорядних [33, с. 247].

У дітей з III рівнем ЗНМ ще наявні стійкі аграматизми, що характеризуються помилками у словозміні, словотворенні, труднощами в узгодженні іменників в роді, числі та відмінку, у використанні прийменників. Важко дається для дітей III рівня загального недорозвитку утворення слів за допомогою суфіксів, а також, утворення прикметників від іменників (*сік з яблуків – яблучний сік*) [33, с. 250].

Спостерігаються наступні труднощі формування зв'язного мовлення: дітям ще важко вдається переказувати казки, а ще важче – складати розповідь із власного досвіду. Часто вони гублять головних героїв, або плутають їх місцями, або ж замінюють їх на інших. Може страждати і послідовність викладення подій. Описові розповіді у таких дітей надто короткі, з обмеженою кількістю прикметників, які характеризують зовнішні ознаки описуваного предмета. Часто діти здатні складати розповідь-опис лише за допомогою навідних та додаткових запитань з боку вихователя, або логопеда.

Характерним для дітей III рівня ЗНМ є необізнаність в окремих словах і виразах, змішування смислових значень слів, близьких за значенням, неточне знання і недоречне використання багатьох слів з повсякденного побуту [10, с. 140].

Як вже було зазначено вище, Т. Філічева, на основі багаторічних досліджень та аналізі цих досліджень, сформуvala ще один додатковий рівень (**Четвертий рівень**) мовленнєвого недорозвитку. Цей рівень є характерним для дітей 6-7 років, які мають невеликі та негрубі мовленнєві труднощі [60, с. 75].

Незначні порушення мовленнєвих компонентів на цьому рівні, зумовлюють такі особливості процесу мовлення: недостатня диференціація звуків, при відсутності ярко виражених порушень звуковимови; нечітка та неточна артикуляція; наявність спотворень слів (додавання звуків, перестановка звуків, опускання складів); залишаються деякі аграматизми, діти не завжди правильно утворюють зменшено-пестливі форми слів, присвійні прикметники, множину; часто виникають незначні помилки в узгодженні іменників у числі, роді та відмінку; складним завданням залишається і словотворення за допомогою суфіксів [59, с. 20].

Щодо зв'язного мовлення, то воно більш краще розвинуте, ніж на попередніх рівнях. Діти уміють складати послідовні розповіді, не плутаючи події та героїв. Можуть описувати предмети, використовуючи слова-ознаки, при цьому, не чекаючи допоміжних навідних запитань від вихователів, логопедів, батьків.

Названі вище особливості дозволили виділити дітей з більш легкою формою загального недорозвитку мовлення в самостійну групу – четвертий рівень мовленнєвого недорозвитку [57, с. 19].

Отже, проаналізувавши та узагальнивши дослідження Р. Левіної та Т. Філічевої ми схарактеризували чотири рівні загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Усі рівні мають свої специфічні особливості. Знаючи їх, можна з легкістю діагностувати рівень загального

недорозвитку мовлення дітей, задля того, щоб правильно побудувати корекційну роботу.

Перший рівень загального недорозвитку мовлення є найскладнішим; при ньому втрачається мовленнєва активність. Усі сторони мовленнєвої системи значно відстають, або залишаються зовсім несформованими.

Другий рівень характеризується появою фразового мовлення. Але, цей рівень ще залишається одним з найважчих. Бідний словниковий запас, велика кількість аграматизмів, неспроможність скласти зв'язні послідовні розповіді, значні порушення звуковимови – усе це характеризує другий рівень загального недорозвитку мовлення.

Третій рівень має тенденцію до покращення стану всіх компонентів мовленнєвої системи, але, діти цього рівня, ще мають труднощі, пов'язані з граматичною будовою слова, з розумінням лексичного значення слів, з фонематичними порушеннями. Зв'язне мовлення ще значно відстає від зв'язного мовлення дітей з нормотиповим розвитком.

Четвертий рівень можна схарактеризувати як найлегший; на цьому рівні є незначна кількість особливостей мовленнєвої системи. Але, стан такого мовлення найбільш наближене до нормального.

1.2. Особливості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення третього рівня

Оволодіння зв'язним мовленням – важлива складова загальної мовленнєвої культури дошкільника. М. Гавриш та інші науковці у своїх дослідженнях детально висвітлюють питання формування зв'язного монологічного мовлення дітей дошкільного віку з нормальним мовленнєвим розвитком. Дослідники вказують на те, що вже у 2–3 роки у дітей з'являються елементи монологічного мовлення, а оволодіння даним видом мовлення в цілому припадає на старший дошкільний вік – час повної сформованості лексико-граматичної та синтаксичної сторін мовлення [12, с. 21].

Сучасна психолінгвістика та лінгводидактика розглядають поняття зв'язного мовлення у двох аспектах – як процес створення зв'язного висловлювання та як продукт мовлення. Зв'язне мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває всі суттєві сторони свого предметного змісту. У створенні зв'язного мовленнєвого продукту науковці відокремлюють діяльнісний та особистісний компоненти. Перший – пов'язується з процесами народження і сприймання повідомлення, регуляції та контролю власної мовленнєвої діяльності. Другий – з тим, що в мовленні особа виявляє свою індивідуальність – характер, темперамент, рівень загальної культури [20, с. 74].

Дослідженнями встановлено, що рівень зв'язного мовлення старших дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення III рівня значно нижчий від рівня однолітків, які розвиваються нормально. У дітей з таким порушенням відзначаються труднощі встановлення послідовних подій розгорнутих розповідей. Для переказу характерні такі специфічні особливості, як: порушення зв'язності і послідовності викладення, смислові пропуски, лексичні та граматичні помилки, низький рівень фразового мовлення. Фрази у таких дітей можуть бути дуже короткими, незмістовними та нелогічними. Такі труднощі необхідно враховувати в процесі організації та проведення корекційних занять з навчання дітей переказу. Робота над зв'язним мовленням впливає не тільки на стан мовленнєвого розвитку, але й покращує розумові здібності дітей. З цього випливає, що таке навчання носить корекційно-розвивальний характер [14, с. 44].

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу можна виділити ще одну логопедичну особливість дітей з загальним недорозвитком мовлення III рівня, через яку з'являються нові труднощі у зв'язному мовленні. Це – непропорційність співвідношення об'ємів активного і пасивного словника. За думкою М. Шеремет та її колег (В. Тарасун, С. Конопляста, В. Кондратенко, Н. Чередніченко), дошкільники з ЗНМ III рівня розуміють значення багатьох

слів, об'єм їх пасивного словника приближується до норми, проте застосування слів в експресивному мовленні залишається ще дещо складним завданням для дітей. Тобто, можна говорити про бідність активного словника. Діти даного рівня дуже рідко утворюють антоніми, синоніми; рідко використовують узагальнюючі слова. Діти не знають назв частин предметів, тому часто вони замінюють їх назвою самого предмета. В активному словнику таких дітей переважно переважають лише іменники та дієслова. У словнику таких дітей переважно переважають лише іменники та дієслова [62, с. 221].

У процесі обстеження діти з загальним недорозвитком мовлення III рівня виявляють більший інтерес до складань розповідей, спираючись на допоміжні питання педагога. Їм набагато легше відповідати на поставлені педагогом запитання до різних членів речення з прямим порядком слів (Хто? Що робить?), ніж самостійно складати розповідь, хоч і з опорою на наочність. Вони розуміють сенс простої ситуації, зображеної на малюнку, але відповідають скуто, використовуючи два, три слова в реченні [62, с. 224].

Для дітей характерним є домінування широкої соціальної мотивації. Вони охоче розпочинають виконання завдань, однак швидко втомлюються і втрачають до них інтерес. У процесі навчальної діяльності вони потребують постійної допомоги та стимулювання з боку дорослого. Під час виконання завдань вони демонструють недостатню сформованість дій процесуального та підсумкового самоконтролю, вмінь діяти за зразком [19, с. 31].

Отже, проаналізувавши спеціальну літературу, можна зробити висновок, що формування зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення III рівня має свої специфічні особливості. Ці особливості проявляються в труднощах в оволодінні всіх видів зв'язного мовлення: в переказі, в складанні розповідей на основі власного досвіду, в складанні описових розповідей, складанні розповідей з опорою на картинку. Дітям даної категорії набагато легше вдається завдання на розвиток зв'язного мовлення, які побудовані на допоміжних та навідних запитаннях від педагога. Бідний словниковий запас також заважає нормальному становленню зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення III

рівня. Діти часто не знають, як правильно назвати ту чи іншу частину предмета, тому називають її або помилково, замінюючи на іншу, або випускають її зі своєї уваги. Це в свою чергу призводить до труднощів складання логічно-послідовних фразових речень.

У цілому стан зв'язного мовлення дітей зазначеної категорії знаходиться нижче середнього, діти мають ще достатньо велику кількість труднощів в опануванні зв'язним монологічним мовленням, що, в свою чергу, веде до актуальності обраної нами теми дослідження.

Узагальнюючи зазначене вище, ми впевнено можемо говорити про важливість пошуків ефективних та новітніх засобів корекції зв'язного мовлення дітей загального недорозвитку мовлення III рівня.

1. 3. Логоказка як засіб корекції зв'язного мовлення

З казкою кожна дитина знайомиться ще з раннього дитинства. Вона має неабиякий вплив на становлення та розвиток особистості дошкільника. Повчальні змісти виховують у дітей моральні якості. Але, сьогодні, казкою користуються не лише, як виховним засобом, а й як ефективним логокорекційним інструментом, що здатен ефективно впливати на корекцію мовленнєвих порушень.

У своїх дослідженнях Л. Венгер, О. Ушакова, Л. Павлова, В. Гербова передбачали, що казка, як епічний жанр, може бути в пріоритеті процесу виховання і навчання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти (ЗДО), так як в цей період інтенсивно розвивається уява і здатність діяти в образному плані, а головне дитина вже може розуміти текст за змістом, а це впливає на її потенційні можливості здійснювати елементарний аналіз почутого [8, с. 40].

Про вплив казки на особистісну та мовленнєву сферу розвитку дошкільнят говорили такі науковці, як: Т. Шипова, Н. Крилова, Ю. Лебедев [61, с. 59].

У свою чергу, Т. Зінкевич-Євстигнеєва у своїх працях та дослідженнях виділила основні ідеї, на яких побудовані народні казки. Авторка відносить до них формування:

1. бережливого ставлення до навколишнього світу – природа навколо нас є живою;
2. поваги до кожної людини та до її діяльності; виховання гуманізму;
3. поняття «добра» та «зла»;
4. механізму постановки і досягнення мети;
5. самостійності та пошуків взаємозв'язку з навколишнім середовищем [24, с. 256].

Загалом, **казки** – це не просто фантастичні історії, метою яких є розважити дитину, вони виконує безліч розвиваючих функцій. Ці функції у розвитку дітей є важливими і взаємопов'язаними.

Ю. Лебедєв виділяє шість основних функцій казок [32, с. 45].

- 1) функцію соціалізації;
- 2) голографічну функцію;
- 3) розвивально-терапевтичну функцію;
- 4) культурно-етнічну функцію;
- 5) лексико-образну функцію;
- 6) креативну функцію.

Казку, як засіб для розвитку зв'язного мовлення використовував В. Глухов. У своїй методиці «Обстеження зв'язного мовлення» він склав серію завдань, одне з яких – саме відтворення вже відомої для старших дошкільнят казки [13, с. 23]. І сам переказ, і методика загалом, дозволяє зафіксувати та в майбутньому, покращити стан сформованого зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення.

В. Кизилова стверджувала, що образи, які казка використовує у своєму змісті, впливають на формування у свідомості дошкільнят бажань та мотивацій до спілкування, а також розвивають психічні процеси і комунікативно-пізнавальні здібності [27, с. 35].

У свою чергу, багато науковців-новаторів (З. Сушельницька, Н. Буйвалова, І. Дорофєєва) виділяють нове поняття – «логоказка».

Логоказки – це казки, зміст, яких несе певне лексичне, граматичне або фонематичне навантаження. Головним завданням логоказки є послідовний та глибинний розвиток мовлення дітей і їх психічних процесів шляхом використання елементів казкотерапії [53, с. 42].

Комплексний вплив логоказки дозволяє створювати нові, унікальні можливості для корегування як усного мовлення, так і дрібної та артикуляційної моторики в ненав'язливій, простій та доступній для старшого дошкільника з загальним недорозвитком ігровій формі.

Логоказки можуть використовувати у своїй роботі як логопеди, так і вихователі. Такі казки можуть займати ціле заняття, або бути його структурним елементом.

Перевагою даного засобу є те, що корекційна робота під час занять, подана в таких формах, при яких у дітей не виникає відчуття примусу та тиску з боку логопедів, або вихователів. Через це, діти «граючись» залюбки виконують подані завдання та вправи.

Логоказки відрізняються від звичайних казок тим, що при їх інформаційний зміст є мінімальним, але при цьому вони здатні вирішувати труднощі, пов'язані з багатьма аспектами мовленнєвого розвитку.

Беручи до уваги характер мовленнєвих порушень дітей і етап корекційної роботи, можна виділити такі види логоказок [53, с. 44]:

- 1) артикуляційні (розвиток дихання, артикуляційної моторики);
- 2) пальчикові (розвиток дрібної моторики);
- 3) фонетичні (постановка звуку, автоматизація та диференціація звуків);
- 4) лексико-граматичні (збагачення словникового запасу, закріплення знань граматичних категорій);
- 5) казки, що сприяють розвитку зв'язного мовлення;
- 6) казки для навчання грамоти (про звуки і букви).

Якщо розглядати конкретно кожний вид логоказки, можна виділити їх основні завдання та способи використання:

1. Основним завданням артикуляційних логоказок є розвиток артикуляційної моторики. Артикуляційні вправи, які діти повторюють кожний день можуть їм швидко набриднути, а це призводить до мінімальної результативності та продуктивності цих вправ. Задля того, щоби підтримати інтерес дітей до виконання артикуляційної гімнастики, артикуляційні вправи можна об'єднувати в невеликі казки.

В артикуляційній казці обов'язково присутні й спеціальні вправи на тренування дихання (фізіологічного та мовленнєвого).

2. Пальчикові логоказки сприяють не тільки удосконаленню навичок дрібної моторики дітей із загальним недорозвиненням мовлення, але й розвивають їх образне мислення і мовлення загалом.

Для того, щоб пальчикові логоказки дійсно впливали на розвиток дитини необхідно постійно контролювати точність і правильність виконання рухів, а також звертати увагу дітей на узгодженість мовлення з роботою їхньої руки.

3. Основним завданням фонетичних казок є робота над ізольованою вимовою окремих звуків, автоматизація звуку в складах, на початку, середині, кінці слова, в словах зі збігом приголосних та реченнях [45, с. 140].

Такі логоказки перетворюють важку роботу зі звуками в творчу, ненав'язливу гру.

4. Використання лексико-граматичних логоказок допоможуть сформувати навички правильного використання іменників, прикметників, дієслів, прислівників, сприятимуть формуванню граматично правильного мовлення та збагаченню словникового запасу. Діти вчать підбирати влучні прикметники для характеристики героїв, орієнтуватися у прийменниках, придумувати синоніми, антоніми, правильно утворювати нові слова за допомогою суфіксів.

5. Логоказки, що сприяють розвитку зв'язного мовлення, вчать дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення не тільки

переказувати вже відому для них казку, а й придумувати свою власну, разом із логопедом, або вихователем; розігравати казку за мотивами побаченої, але при цьому змінювати персонажів, час дії та завершення казки.

6. Граючись із казковими цікавими героями, діти знайомляться з голосними та приголосними звуками й буквами, їх особливостями та характеристиками. Бажання з ними погратися та допомогти призводить до чіткого і повного засвоєння усіх звуків [45, с. 148].

Логоказки можуть проводитися, як самостійне заняття, так і в ролі окремих дидактичних ігор під час корекційно-педагогічної роботи, або у вільний від занять час, як форма розваги. Їх проводять логопед, психолог, дефектолог, вихователь або ця діяльність може набувати форми спільної роботи спеціалістів.

Однак, у роботі з логоказкою необхідно обов'язково дотримуватися певних принципів, зокрема, поетапного, систематичного та послідовного засвоєння матеріалу, а також врахування вікових та індивідуальних можливостей. Від цього залежить ефективність впливу логоказки та рівень зацікавленості дітей з мовленнєвими порушеннями у виконанні завдань.

Для створення логоказок, беручи до уваги необхідний результат, використовують різні види театру: пальчиковий, ляльковий, настільний і навіть, тіньовий. Під час виготовлення атрибутів до казки можна залучати як самих дітей, так і їхніх батьків. Це формує у дітей сприятливе ставлення до корекційно-педагогічної роботи і сприяє створенню емоційно-позитивної атмосфери. Відомо, що діти із загальним недорозвиненням мовлення емоційно нестійкі, для них характерна різка зміна настрою і швидке виснаження [51, с. 23]. Спільна робота з батьками дозволить дітям з порушеннями мовлення відчувати підтримку з боку оточуючого світу та рідних для них людей.

А. Гуськовою було створено програму з метою удосконалення зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Даний програмовий комплекс розрахований для дітей, які мають логопедичні порушення. Основним засобом в ньому виступає логопедична казка, яка, на думку авторки, в оптимальних

умовах для дошкільників, спроможна вплинути не тільки на мовленнєву систему дитини: лексико-граматичну сторону, зв'язне мовлення, словник, але й на її психо-емоційний розвиток та емоційно-вольову сферу: вміння співпереживати, передати емоційний стан інших. А, також, логоказка в даній методиці сприяє розвитку міміки, пантоміміки та загальної моторики [18, с. 10].

Для підсилення вищезазначених переваг логоказки, ефективним засобом мотивації розвитку та корекції зв'язного мовлення може виступати логопедична лялька, яка за думкою Ю. Рібцун може виступати елементом логоказки. Науковець наголошує увагу на тому, як важливо під час корекційної роботи створювати оптимально позитивні умови для дітей. Логопедична лялька здатна виконувати цю вимогу.

Ю. Рібцун неодноразово говорила, що ляльки-маріонетки і ляльки-рукавички створюють умови для невимушеного конструктивного діалогу з дітьми та проведення ігор-занять із розвитку зв'язного мовлення у дошкільників з загальним недорозвитком мовлення [47, с. 28].

Логопедична лялька – засіб, який використовується на логопедичних заняттях, з метою полегшення процесу комунікації вчителя-логопеда з дитиною, пришвидшення результатів корекції та більшої зацікавленості дітей [47, с. 29]. Такою лялькою можна користуватись як на індивідуальних, так і на групових заняттях.

З. Сушельницька, у своїй методичній програмі, щодо використання логоказок на заняттях з розвитку мовлення, також вказувала на ефективність поєднань прочитування казки і перегляд її, у формі відео-мультфільму. Така синтезована форма роботи пришвидшує результативність та зацікавлює дітей новими можливостями [53, с. 54].

Отже, говорячи про тенденцію збільшення кількості порушень мовлення, можна говорити і про збільшення науково-практичних пошуків ефективного та результативного засобу їх корекції. Оскільки, зв'язне мовлення відіграє суттєву роль в особистісно-мовленнєвому розвитку старшого дошкільника, відомі логопеди, лінгвісти та педагоги, намагаються знайти оптимальний засіб, який

би зміг використовувати будь-який спеціаліст, будуючи свою корекційну роботу над формуванням зв'язного мовлення. Логоказка в поєднанні з логопедичною лялькою, яка слугує як мотиваційна рушійна сила, може бути таким засобом.

Висновки до розділу 1

Формування та розвиток зв'язного мовлення відіграє одну з головних ролей у становленні особистості старшого дошкільника, а також у його готовності до навчання у школі. Граматично правильно, зв'язно, послідовно побудована розповідь, що спирається на логічні зв'язки, лексично правильно підібрані слова – усе це дозволяє старшим дошкільнятам переходити на більш складний рівень мовленнєвого та комунікативного розвитку; допомагає висловлювати власні думки; перешкоджає «схематичності», бідності у висловлюваннях.

Діти старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення із труднощами оволодівають зв'язним мовленням. Специфічним є формування як діалогічної, так і монологічної складової зв'язного мовлення. Їх розповіді можуть відрізнятися непослідовністю та чималою кількістю граматичних і лексичних помилок. У них невеликий словниковий запас, а також може спостерігатися низька мотивація до комунікаційних процесів.

Слід звернути увагу на те, що у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, зв'язне мовлення, як щабель соціальної та передшкільної підготовки, формується лише з допомогою спеціаліста, наочного матеріалу, допоміжних запитань або інструкцій, а також, інноваційних, творчих, цікавих та доступних для дітей засобів.

Логоказка – може слугувати одним із таких засобів. Вона проста у використанні, але при цьому, створюючи позитивні умови в ЗДО, за короткий проміжок часу дозволяє дитині з загальним недорозвитком мовлення на високому рівні опанувати зв'язне мовлення.

РОЗДІЛ 2

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

2.1. Структура та зміст методики діагностики

Дослідження стану зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня проводилось на базі Комунальної установи Сумського навчально-виховного комплексу «Заклад дошкільної освіти – загальноосвітня школа I ступеня № 41 «Райдуга» (КУ НВК №41 «Райдуга»).

Процес обстеження зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення (первинна діагностика) проводилася нами в такій послідовності:

Первинна діагностика: (підбір методики до завдань дослідження, підбір діагностичного матеріалу):

- 1) **Підготовка до діагностики** (підбір методики до завдань дослідження, підбір діагностичного матеріалу);
- 2) **Власне діагностика** (проведення дослідження зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня, з контрольною та експериментальною групою дітей);
- 3) **Кількісно-якісний аналіз отриманих результатів.**

Для первинної (констатувальний етап дослідження) та вторинної (перевірка ефективності експериментальної методики) діагностики – вивчення стану зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення – нами було використано завдання методики обстеження зв'язного мовлення В. Глухова.

У ході дослідження ми звертали увагу на зв'язність відтвореного тексту, який був запропонований дитині; на можливості самостійно з використанням свого наявного словникового запасу складали текст; на рівень розвитку

зорового сприймання; на можливість чітко, послідовно, логічно висловлювати власні думки.

В. Глухов пропонує спостереження за мовленням дітей здійснювати в процесі ігрової, побутової та навчальної діяльності (логопедичні заняття і різні види предметно-практичних занять, виховні заняття з рідної мови) [13, с. 24].

Основна увага звертається на наявність і рівень сформованості у дітей навичок фразового мовлення і на особливості мовленнєвої поведінки. Проводиться запис відповідей дітей на заняттях монологічного мовлення у вигляді окремих висловлювань, коротких повідомлень, оповідань. З метою комплексного дослідження зв'язного мовлення дітей використовується серія завдань, що включає: складання речень за окремими сюжетними картинками; складання речень за трьома картинкам, пов'язаними тематично; переказ тексту; складання розповіді за картинкою або серії сюжетних картинок; твір оповідання на основі особистого досвіду; складання розповіді-опису. З урахуванням індивідуального рівня мовленнєвого розвитку дитини програма обстеження може бути доповнена доступними завданнями з елементами творчості: закінчення розповіді по заданому початку; придумування розповіді на задану тему [13, с. 30].

Комплексне обстеження дозволяє отримати цілісну оцінку мовленнєвої здатності дитини в різних формах мовленнєвих висловлювань – від елементарних (складання фрази) до найбільш складних (складання оповідань з елементами творчості). При цьому враховуються характерні риси та недоліки в побудові розгорнутих висловлювань, виявлені у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення в ході проведення спеціальних досліджень.

Діагностична методика В. Глухова складається з 8 завдань, що мають наступний зміст [13, с. 32] :

Завдання 1. Визначити рівень здатності дитини скласти закінчене висловлювання на рівні фрази (за зображенням дії на малюнку).

Матеріал: серія картинок такого змісту:

- 1) Хлопчик поливає квіти;
- 2) Дівчинка ловить метелика;
- 3) Хлопчик ловить рибу;
- 4) Дівчинка катається на санчатах;
- 5) Дівчинка везе ляльку в колясці.

При показі кожної картинки дитині задається **запитання-інструкція**: «Скажи, що тут намальовано?». При відсутності фразової відповіді задається інша низка допоміжних запитань, що безпосередньо вказують на зображену дію («Що робить хлопчик / дівчинка?»).

Оцінка результатів: 5 балів (високий рівень) – завдання виконано у вигляді граматично правильно побудованої фрази, адекватної за змістом запропонованої картинки, повно або точно відображений її предметний зміст; 4 бали (середній рівень) – тривалі паузи з пошуком потрібного слова; 3 бали (недостатній рівень) – поєднання зазначених попередньо недоліків інформативності та лексики – граматичного структурування фрази при виконанні всіх варіантів завдання; 2 бали (низький рівень) – адекватна фразовисловлювання складена за допомогою додаткового питання, що вказує на виконану суб'єктом дію; 1 бал (завдання виконано неадекватно) – відсутність адекватної фразової відповіді за допомогою додаткового питання.

Завдання 2. Виявлення здібності дітей встановлювати лексико-сміслові відносини між предметами і переносити їх у вигляді закінченої фразовисловлювання, на основі трьох сюжетних картинок.

Матеріал: Три картинки «дівчинка», «кошик», «ліс».

Інструкція: Назви картинки і склади речення так, щоб в ньому говорилося про всі три предмета.

Якщо дитина склала речення з урахуванням тільки однієї-двох картинок (наприклад, «Дівчинка гуляла в лісі»), завдання повторюється із зазначенням на пропущену картинку.

Оцінка результатів: 5 балів (високий рівень) – фраза складена з урахуванням предметного змісту всіх запропонованих картинок, являє собою

адекватне змістовно, граматично правильно оформлений, досить інформативний вислів; 4 бали (середній рівень) – наявними є окремі недоліки в побудові фрази, адекватної за змістом і відповідної ймовірної предметної ситуації; 3 бали (недостатній рівень) – фраза складена на основі предметного змісту тільки двох картинок. При наданні допомоги (вказівка на пропуск) дитина складає адекватне за змістом висловлювання; 2 бали (низький рівень) – дитина не змогла скласти фразове висловлювання з використанням всіх трьох картинок, незважаючи на надану йому допомогу; 1 бал (завдання виконано неадекватно) – запропоноване завдання не виконано.

Наступні завдання призначені для визначення рівня сформованості і особливості зв'язного монологічного мовлення дітей.

Завдання 3. Виявити можливості дітей із ЗНМ відтворювати невеликий за обсягом і простий за структурою літературний текст.

Матеріал: знайомі дітям казки: «Коза-дереза»

Текст твору прочитується двічі; перед повторним читанням дається установка на складання переказу.

Інструкція: Послухай і перекажи.

Оцінка результатів: Особлива увага звертається на повноту передачі змісту тексту, наявність смислових пропусків, повторів, дотримання логічної послідовності викладу, а також наявність смислового та синтаксичного зв'язку між реченнями, частинами розповіді.

4 бали (високий рівень) – переказ складений самостійно, повністю передається зміст тексту; 3 бали (середній рівень) – переказ складений з деякою допомогою (спонукання, стимулюючі питання), але повністю передається зміст тексту; 2 бали (недостатній рівень) – відзначаються пропуски окремих моментів дії або цілого фрагмента; 1 бал (низький рівень) – переказ складений з навідних питань, зв'язність викладу порушена; 0 балів – завдання виконано неадекватно.

Завдання 4. Скласти зв'язну розповідь на основі сюжетних картинок.

Матеріал: Серія картинок за сюжетом казки «Лисиця і Журавель».

Перед дитиною розкладаються картинки в потрібній послідовності, які дитина повинна уважно роздивитися.

Інструкція: Розглянь картинки і склади послідовну розповідь.

Складання розповіді передуює огляд предметного змісту кожної картинки серії з поясненням значення окремих деталей. При труднощах, крім навідних запитань, застосовують жестову вказівку на відповідну картинку або конкретну деталь.

Оцінка результатів: Крім загальних критеріїв оцінки беруться до уваги показники: змістова відповідність змісту оповідання, зображеному на картинках, дотримання логічного зв'язку між картинками-епізодами.

4 бали (високий рівень) – самостійно складена зв'язна розповідь; 3 бали (середній рівень) – розповідь складена з деякою допомогою (стимулюючі питання, вказівки на картинку), досить повно відображено зміст картинок; бали (недостатній рівень) – розповідь складена із застосуванням навідних питань і вказівок на відповідну картинку або її конкретну деталь; 1 бал (низький рівень) – розповідь складено з допомогою навідних питань, її зв'язність різко порушена, зазначається пропуск істотних моментів дії і цілих фрагментів, що порушує смислову відповідність розповіді зображеному сюжету; 0 балів – завдання виконано неадекватно.

Завдання 5. Скласти розповідь на основі особистого досвіду – має на меті виявити індивідуальний рівень і особливості оволодіння зв'язним фразовим і монологічним мовленням під час передачі своїх життєвих вражень.

Інструкція: дитині пропонується скласти розповідь на близьку йому тему (наприклад, «На нашій ділянці», «Ігри на дитячому майданчику») і дається план розповіді: що знаходиться на майданчику; чим займаються там діти; в які ігри вони грають; назвати свої улюблені ігри; згадати, в які ігри дитина грається взимку, а які влітку.

Оцінка результатів: Звертається увага на особливості фразового мовлення, що вживається дітьми при складанні повідомлення без наочної текстової опори. Враховується ступінь інформативності розповіді, обумовлена

кількістю значущих елементів, які несуть смислове навантаження. Встановлення кількості інформативних елементів і їх характеру (просте називання предмета або дії, їх розгорнутий опис). Встановлюється, наскільки повно відображена дитиною тема повідомлення.

4 бали (високий рівень) – розповідь містить досить інформативні відповіді на всі запитання завдання; 3 бали (середній рівень) – розповідь складена відповідно до плану запитань, велика частина фрагментів представляє зв'язкові, досить інформативні висловлювання; 2 бали (недостатній рівень) – в оповіданні відображені всі питання, які є в завданні, але окремі його фрагменти являють собою просте перерахування предметів і дій, інформативність розповіді недостатня; 1 бал (низький рівень) – відсутні один або два фрагменти розповіді, більша її частина являє просте перерахування предметів і дій; 0 балів – завдання виконано неадекватно.

Завдання 6. Скласти описову розповідь.

Матеріал: дітям можуть пропонуватися як моделі предметів (іграшки), так і їх графічні зображення, на яких досить повно і чітко представлені основні властивості і деталі предметів.

Інструкція: Дитині пропонується протягом кілька хвилин уважно розглянути предмет, а потім скласти про нього розповідь з даного питального плану. Наприклад, при описі ляльки дається наступна інструкція-вказівка: «Розкажи про цю ляльці: як її звать, яка вона за величиною; назви основні частини тіла; з чого вона зроблена, у що одягнена, що у неї на голові».

Оцінка результатів: Звертається увага на повноту і точність відображення в ньому основних властивостей предмета, наявність (відсутність) логіко-сислової організації повідомлення, послідовність в описі ознак і деталей предмета, використання мовленнєвих засобів словесної характеристики. У разі, коли дитина виявляється не здатна скласти навіть коротку описову розповідь, їй пропонується для переказу зразок опису, даний логопедом.

4 бали (високий рівень) – у розповіді-описі відображено всі основні ознаки предмета, дано вказівку на його функції або призначення, дотримується логічна послідовність в описі ознак предмета; 3 бали (середній рівень) – розповідь-опис досить інформативна, відрізняється логічною завершеністю, в ній відображена велика частина основних властивостей і якостей предмета; 2 бали (недостатній рівень) – розповідь-опис складено за допомогою окремих спонукають і навідних питань, недостатньо інформативна, в ній не відображені деякі суттєві ознаки предмета; 1 бал (низький рівень) – розповідь складена за допомогою повторних навідних питань, вказівок на деталі предмета. Опис предмета не відображає багатьох його істотних властивостей і ознак. Не відзначається будь-якої логічно обумовленої послідовності розповіді; 0 балів – завдання виконано неадекватно.

Завдання 7. Продовження розповіді по заданому початку (з використанням картинки).

Матеріал: дітям демонструю сюжетну картинку.

Інструкція: дитині показують картинку, на якій зображено кульмінаційний момент сюжетної дії розповіді. Після розбору змісту картинки двічі прочитується текст незавершеного розповіді і пропонується придумати його продовження.

Наведемо приклад тексту, який використовувався під час нашого дослідження.

Коля навчався в першому класі. Дорога від будинку до школи йшла через ліс. Одного разу взимку Коля повертався додому зі школи. Він йшов по лісовій стежці. Ось він вийшов на галявину і побачив будиночки свого села. Раптом з-за дерев вискочить чотири великих вовка. Коля кинув портфель і швидко вліз на дерево. Вовки оточили дерево і, клацаючи зубами, дивилися на хлопчика. Один вовк стрибнув і хотів схопити його...

Що було далі?

Зміст картинки: хлопчик на дереві; внизу під деревом.

Оцінка результатів: завдання має на меті виявити можливості дітей у вирішенні поставленої мовленнєвої і творчої задачі, в умінні використовувати при складанні розповіді запропонований текстовий і наочний матеріал.

4 бали (високий рівень) – розповідь складено самостійно, відповідає за змістом запропонованій темі (даному початку), доведено до логічного завершення, даються пояснення подій, що відбуваються, дотримані граматичні норми; 3 бали (середній рівень) – розповідь складено самостійно або з невеликою допомогою, в цілому відповідає поставленій творчій задачі, відзначаються різко виражені порушення зв'язності, пропуски сюжетних моментів, що не порушують загальної логіки; 2 бали (недостатній рівень) – складено за допомогою повторних допоміжних питань, відзначаються окремі смислові невідповідності, недостатня інформативність, відсутність пояснення переданих подій, що знижує комунікативну цілісність повідомлення. Відзначаються лексичні і синтаксичні труднощі, що перешкоджають повноцінної реалізації задуму розповіді. Зв'язність викладення порушена; 1 бал (низький рівень) – розповідь складена лише за допомогою навідних питань; вкрай бідна за змістом, «схематична»; продовження відповідно з задумом, але не завершене. Різко порушена зв'язність розповіді, допускаються грубі смислові помилки. Порушується послідовність; 0 балів – завдання виконано неадекватно.

Завдання 8. Придумування розповіді на задану тему.

Це завдання можна використовувати як додаткове.

Матеріал: дидактичні картинки.

Інструкція: дитині показують картинки із зображенням хлопчика та парку. Задаються питання: «Як ми назвемо дівчинку?», «Куди пішла дівчинка?», «Навіщо вона пішла в парк?» Після цього пропонується скласти розповідь про який-небудь випадок з дівчинкою в лісі. Попереднє складання «експозиції» розповіді з опорою на картинку полегшує дітям перехід до розповідання за власним задумом. Щоб виключити переказ знайомої казки, попередньо повідомляється, що дитина повинна придумати свою розповідь.

Звертається увага на структуру і зміст дитячих оповідань, особливості монологічного мовлення, наявність елементів власної творчості.

Оцінка результатів: 4 бали (високий рівень) – розповідь складено самостійно, відповідає за змістом запропонованій темі, доведено до логічного завершення, даються пояснення подій, що відбуваються, дотримані граматичні норми; 3 бали (середній рівень) – розповідь складено самостійно або з невеликою допомогою, в цілому відповідає поставленій творчій задачі, відзначаються різко виражені порушення зв'язності, пропуски сюжетних моментів, що не порушують загальної логіки; 2 бали (недостатній рівень) – складено за допомогою повторних допоміжних питань, відзначаються окремі смислові невідповідності, недостатня інформативність, відсутність пояснення переданих подій, що знижує комунікативну цілісність повідомлення. Відзначаються лексичні і синтаксичні труднощі, що перешкоджають повноцінної реалізації задуму розповіді. Зв'язність викладення порушена; 1 бал (низький рівень) – розповідь складена лише за допомогою навідних питань; вкрай бідна за змістом, «схематична». Різко порушена зв'язність розповіді, допускаються грубі смислові помилки. Порушується послідовність; 0 балів – завдання виконано неадекватно.

Для кожного завдання автор методики розробив систему бальних оцінок. Максимальний результат 1-2 завдань – 5 балів, для 3-8 завдань – 4 бали.

Далі, щоб здійснити аналіз найбільш порушених сторін зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення, ми додаємо результати кожної дитини за окремими завданнями.

На наступному етапі необхідно перевести абсолютне отримане значення у відсотковий вираз кожного завдання. Наприклад, якщо максимальну кількість балів за завдання №1 (5 балів) взяти за 100%, то успішність виконання цієї серії можна вирахувати, помноживши сумарний бал за виконаний тест всіма дітьми на 100 і розділити результат на 5.

Нижче приводимо критерії оцінювання, що використовувалися нами у ході дослідження.

Високий рівень (100%): усі завдання виконано з першого разу, без або з мінімальною допомогою дорослого; розповідь відповідає за змістом запропонованій темі, доведена до логічного завершення, даються пояснення подій, що відбуваються; дотримані граматичні норми.

Середній рівень (75% – 80%): розповідь складено самостійно або з невеликою допомогою; не відзначаються різко виражені порушення зв'язності, пропуски сюжетних моментів, що не порушують загальної логіки;

Недостатній рівень (40% – 74%): правильне виконання завдання з третьої спроби з допомогою дорослого; діти не помічають власних помилок та не виправляють їх, навіть з допомогою дорослого; темп виконання значно сповільнений.

Низький рівень (20% – 39%): розповідь складено за допомогою повторних допоміжних питань, недостатня інформативність, відсутність пояснення переданих подій, що знижує комунікативну цілісність повідомлення. Відзначаються лексичні і синтаксичні труднощі.

Завдання невиконане (0% – 19%): завдання виконано неадекватно.

Отже, підібрана нами методика обстеження допоможе в повній мірі проаналізувати стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Її результати стануть підставою для проведення експериментального навчання дітей означеної категорії та стануть порівняльними на час його закінчення.

2.2. Кількісно-якісний аналіз результатів експериментального навчання

Опрацювавши загальну та спеціальну літературу, ми дійшли висновку, що діти дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня мають певні труднощі у всіх типах зв'язного мовлення. Цю тезу нами було підтверджено у процесі проведення констатувального експерименту, а також під час підведення підсумків кількісно-якісного аналізу.

Далі подаємо результати обстеження зв'язного монологічного мовлення за методикою розробленою В. Глуховим.

Результати завдання № 1 (рис. 2.1.) вказують на те, що троє дітей мають середній рівень (80 %) сформованості вмінь скласти речення за окремою сюжетною картинкою; сім осіб – недостатній (60 %) рівень. Тобто, в цьому завданні переважає недостатній рівень виконання даного завдання.

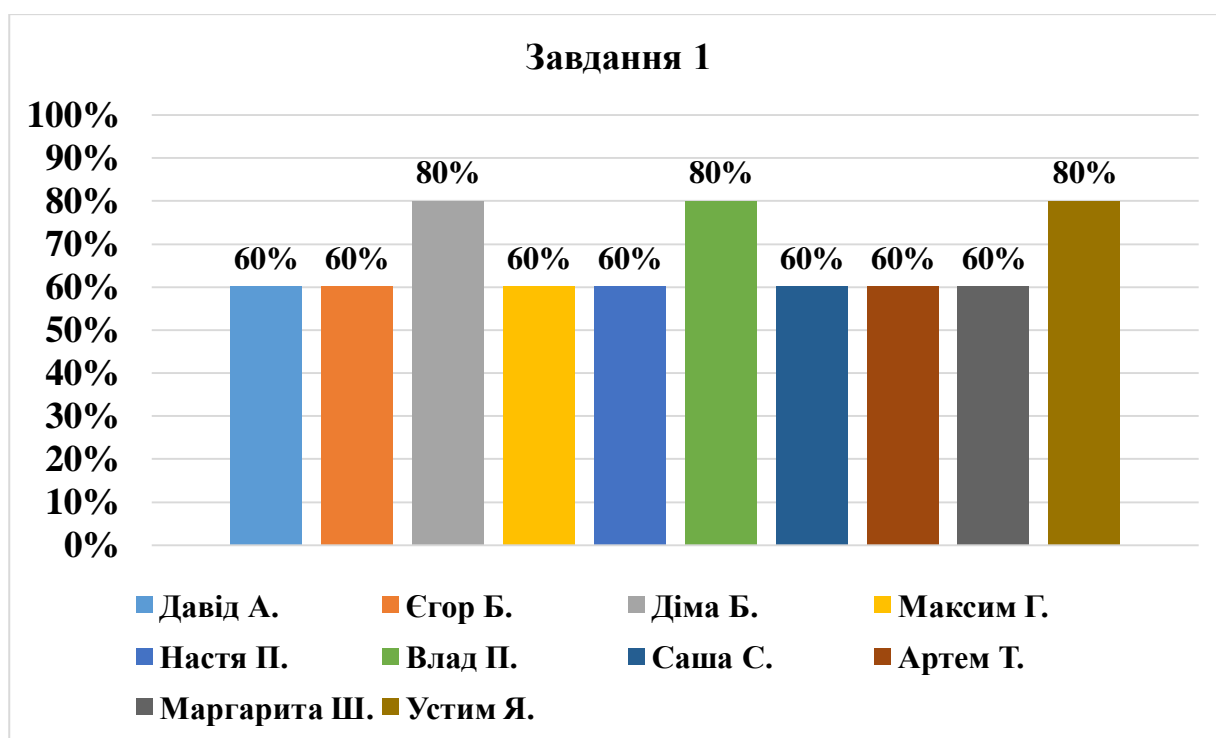

Рис. 2.1. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 1 на етапі констатувального етапу експерименту

Результати по кожній дитині подано нами в таблиці 1 (Додаток А).

Діти розпочинали власні речення лише після вказівних запитань. Присутня логічна зв'язність речень, але дещо порушена послідовність. Діти часто зупиняються, не можуть правильно підібрати слова, помиляються у їх змісті спостерігаються граматично неправильні побудовані речення.

Використання завдання щодо складання розповіді за трьома пов'язаними сюжетними картинками дало змогу нам сформулювати наступні результати, які зображено в таблиці 2 (Додаток А).

У відсотковому значенні можна виділити недостатній рівень (60 %) – 6 дітей. Інші діти – 80 % (4 особи) показали середній рівень виконання даного завдання (рис. 2.2.).

На основі цього завдання можна побачити, що четверо дітей з недостатнім рівнем мали змогу скласти речення лише за двома сюжетними картинками, навіть після надання повторної інструкції, щодо використання у власному висловлюванні сюжети трьох запропонованих картинок. Послідовність була дещо порушена. У деяких випадках діти не розуміли додаткових інструкцій.

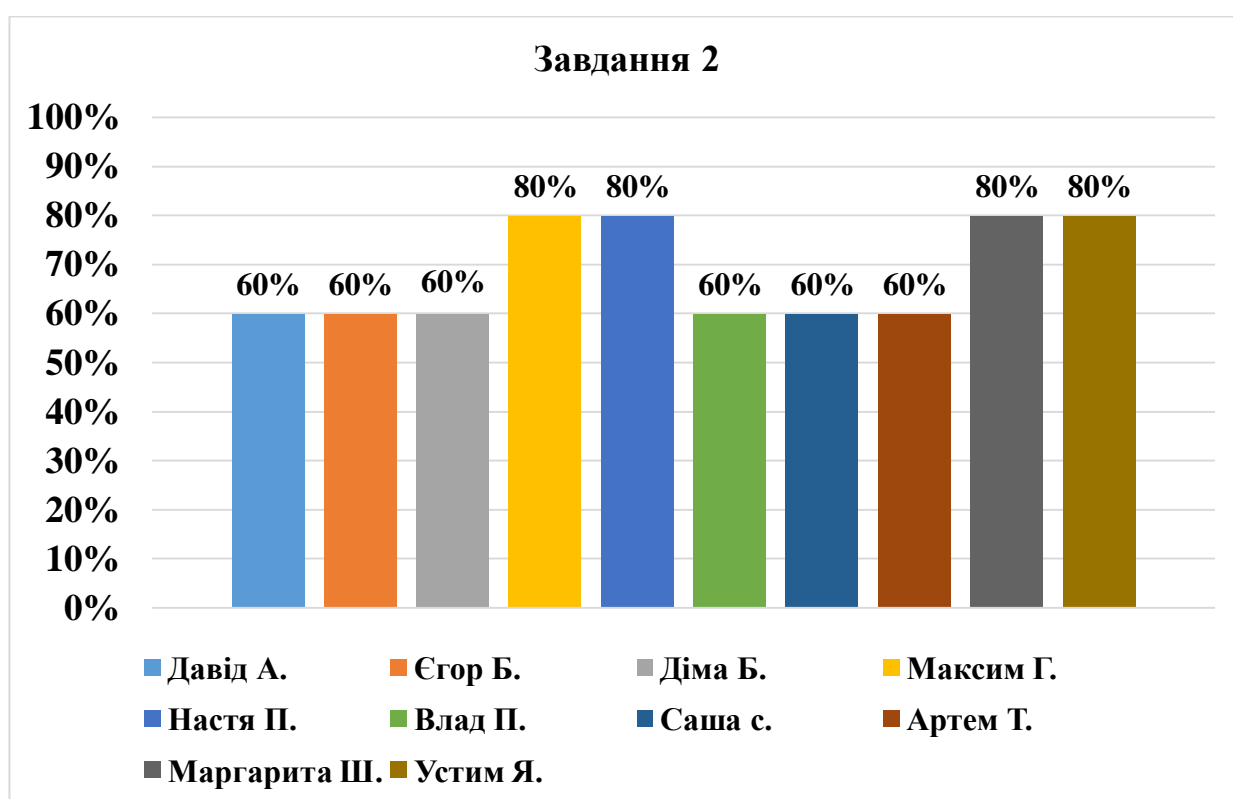

Рис. 2.2. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 2 на етапі констатувального етапу експерименту

Аналізуючи виконання завдання № 3 (рис. 2.3.), можна виділити такі результати: дві дитини мали середній результат, у відсотковому вигляді – це 75 %, недостатній рівень мало семеро дітей (50 %), і одна дитина – низький рівень (25 %).

Результати по кожній дитині представлено нами в таблиці 3 (Додаток А).

Виконуючи завдання діти складали свої висловлювання лише за допомогою низки навідних питань. Окремі у своєму переказі пропускали важливі моменти сюжету, таким чином руйнуючи смислову послідовність переказаної казки. Переказ казки виходив надто коротким та швидким. Діти змінювали героїв, не могли точно передати їх характерні ознаки.

За результатами проведеної методики «Обстеження зв'язного мовлення» В. Глухова на дослідження рівня виконання завдання щодо складання розповіді за сюжетними малюнками (завдання № 4) дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня представлені в таблиці 4 (Додаток А).

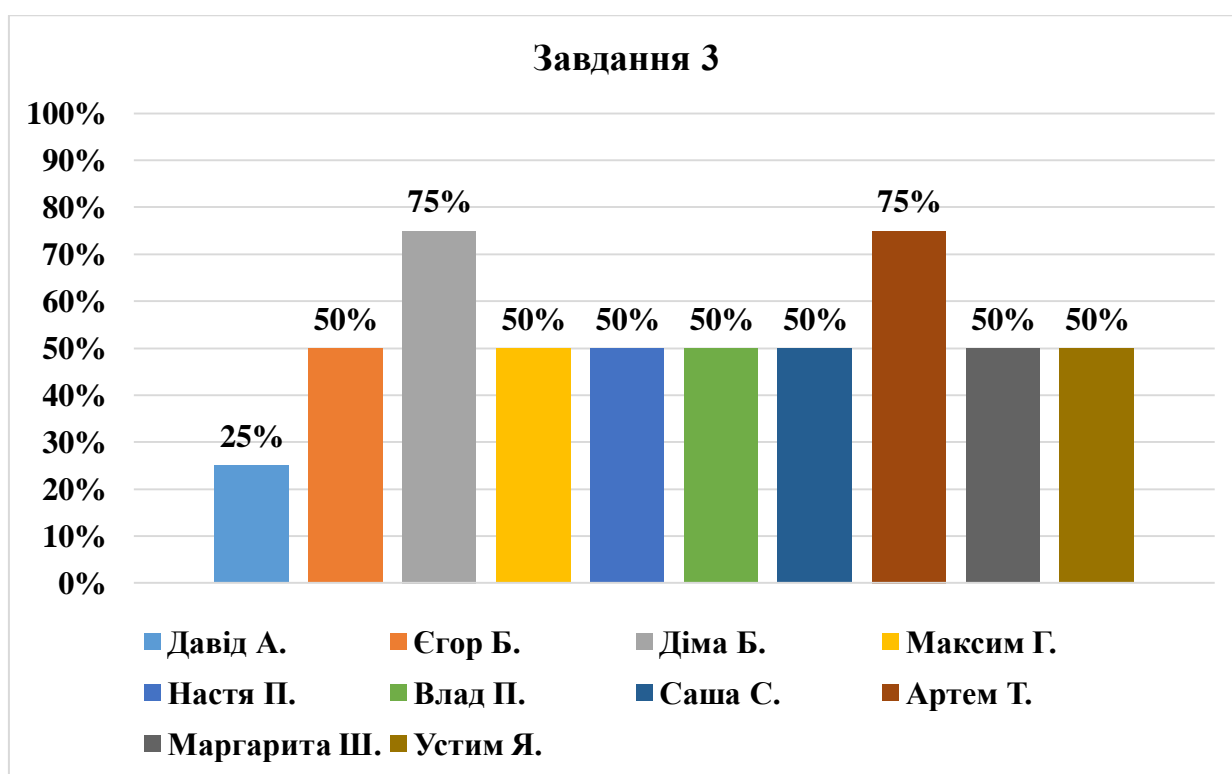

Рис. 2.3. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 3 на етапі констатувального етапу експерименту

За результатами виконання цього завдання (рис. 2.4.) ми бачимо таку відсоткову картину: троє дітей склали ввійшли в середній рівень – 75 %; в

недостатній рівень – сім дітей (50 %). Тобто, в даному випадку переважає недостатній рівень стану сформованості зв'язного мовлення.

Завдання, яке будувалось на складанні розповіді на основі власного досвіду виявилось для дітей дещо легшим, ніж попереднє. Для всіх дітей були характерні труднощі при переході від однієї картинки до іншої (перерва в оповіданні, утруднення в самостійному продовженні розповіді).

Досить повно була відображена суть сюжетних картинок, але за допомогою навідних запитань та вказівок на відповідну картинку або її деталь.

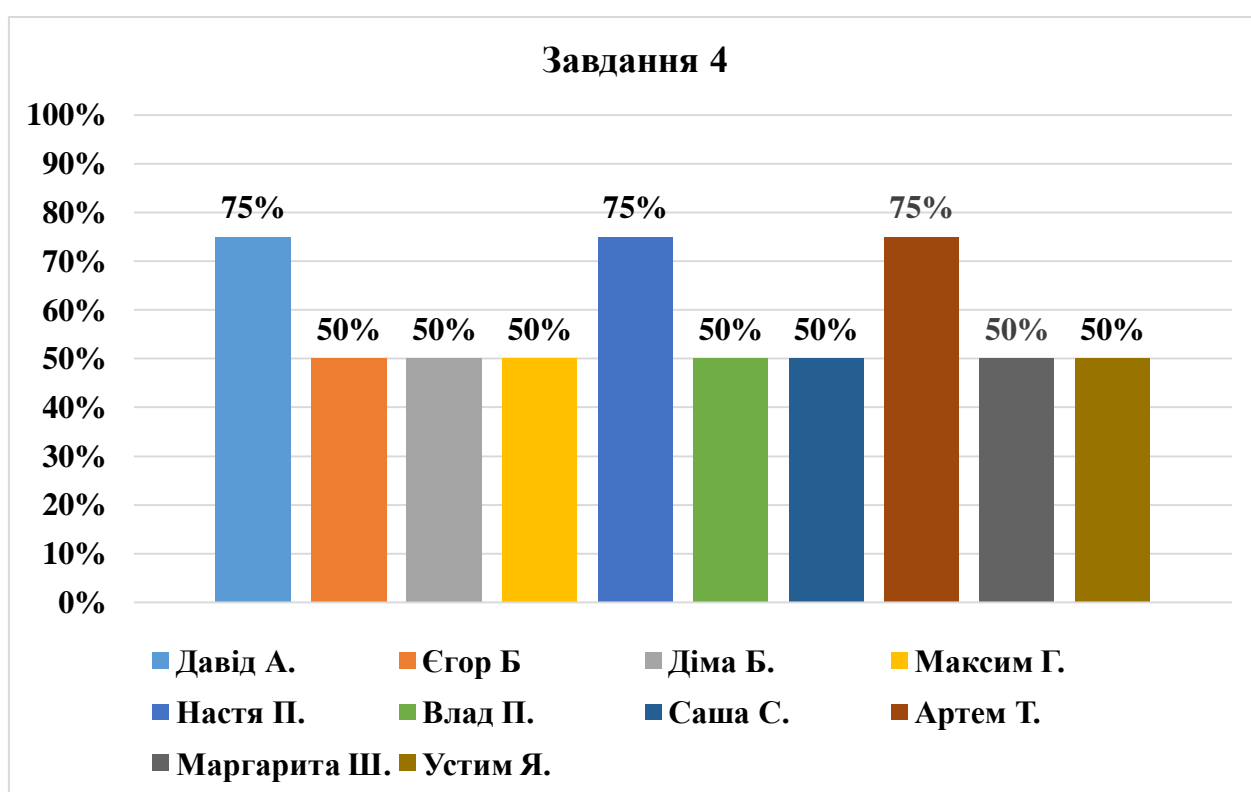

Рис. 2.4. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 4 на етапі констатувального етапу експерименту

Продіагностувавши отримані дані на кожну дитину після проведення завдання № 5, щодо складання розповіді на основі особистого досвіду наведені в таблиці 5 (Додаток А).

Аналізуючи дані (рис. 2.5.) можна говорити, що недостатній рівень мало семеро дітей (50 %); тричі спостерігався середній рівень, який складав 75 %.

Виконання цього завдання показало середній рівень сформованості зв'язного мовлення.

Діти складали власні розповіді за схематичним планом, який їм надавався. Частіше всього діти лише називали предмети, але не давали точну характеристику їх та їхнім діям, надаючи перевагу простим непоширеним реченням. Характерною рисою для всіх дітей була логічна незавершеність розповіді.

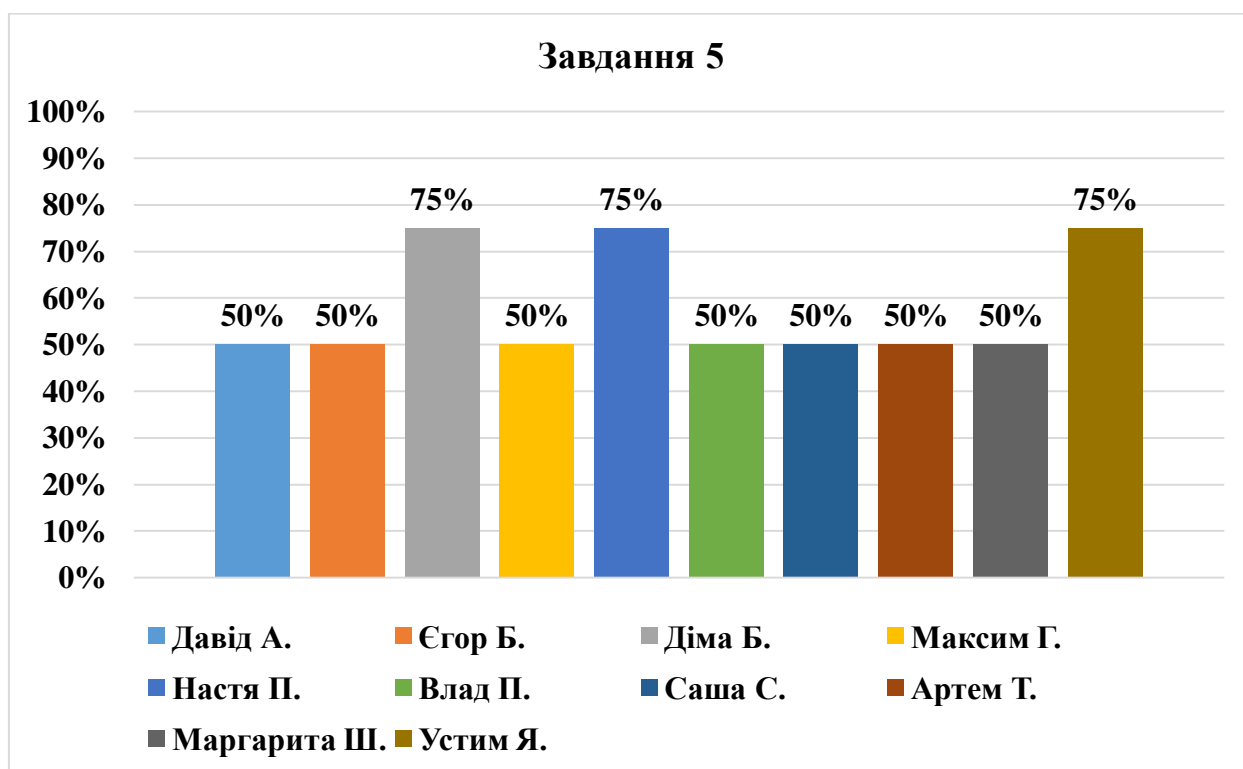

Рис. 2.5. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 5 на етапі констатувального етапу експерименту

Проаналізувавши завдання № 6 (рис. 2.6) ми отримали такі результати, що наведені в таблиці 6 (Додаток А). Нижче результат у відсотках.

При складанні розповіді-опису іграшки дослідженням виявлено домінуючий недостатній рівень – семеро дітей (50 %). Троє дітей показали результат, характерний для середнього рівня виконання завдання (75 %).

Діти складали свої висловлювання за допомогою спонукань, вказівок або навідних запитань. Дошкільникам складно було відобразити основні

властивості предмета, виділити головні риси та ознаки, але діти правильно визначили функцію, яку виконує іграшка.

Увагу дітей частіше всього привертав колір іграшки. Майже всі діти правильно визначали кожний колір та їх відтінки.

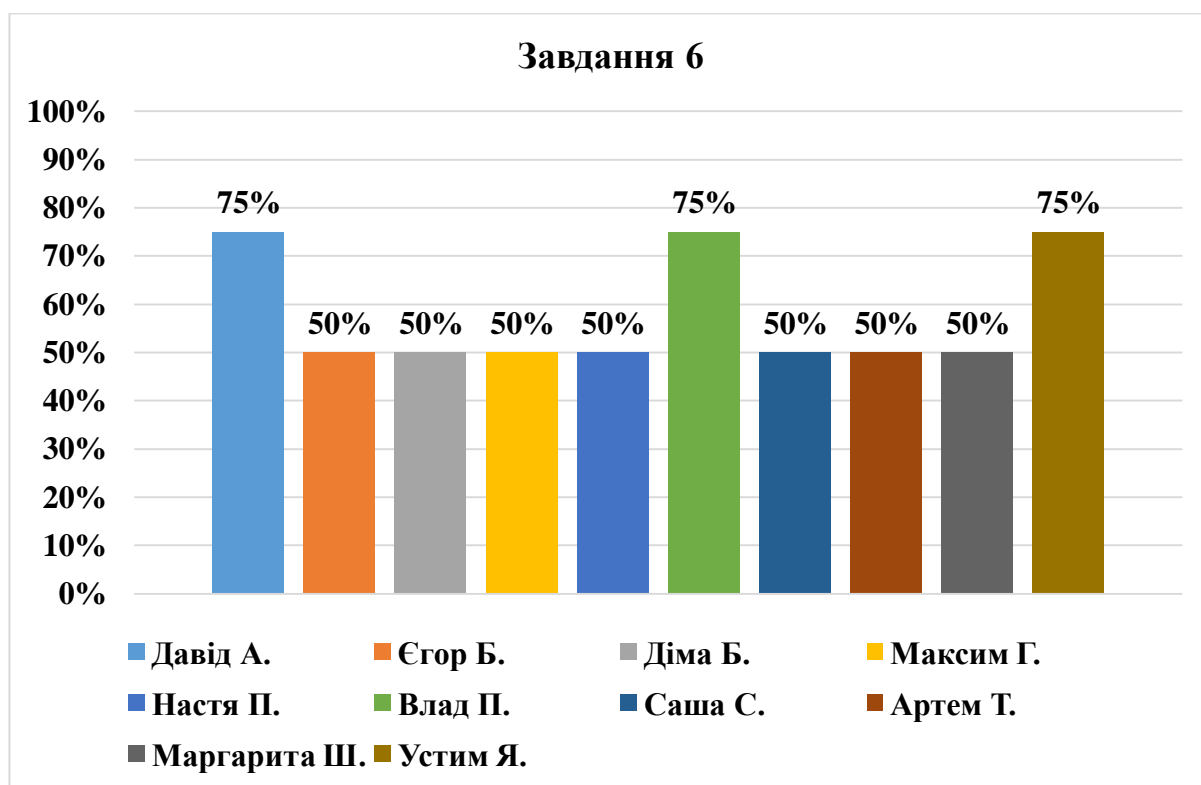

Рис. 2.6. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 6 на етапі констатувального етапу експерименту

Діти складали свої висловлювання за допомогою спонукань, вказівок або навідних запитань. Дошкільнятам складно було відобразити основні властивості предмета, виділити головні риси та ознаки, але діти правильно визначили функцію, що виконує іграшка.

Результати завдання, щодо складання розповіді по заданому початку представлені в таблиці 7 (Додаток А).

Проаналізувавши результати виконання цього завдання (рис. 2.7.) впливає, що недостатній рівень є характерним для старших дошкільнят із

загальним недорозвитком мовлення III рівня – шестеро дітей. Двоє дітей мали середній рівень (75 %) і двоє дитина – низький (25 %).

Дітям складно інформативно пояснити причини подій, що розгортаються. Наявними та яскраво вираженими були смислові помилки, які порушували зв'язність розповіді. Досліджуванні діти часто ухилялися від змісту запропонованих їх картинок, плутаючись у їх значеннях. Змістовність розповідей була недостатньо розкрита, це призводило до «схематичного» продовження розповідей. Відзначались лексичні і синтаксичні помилки.

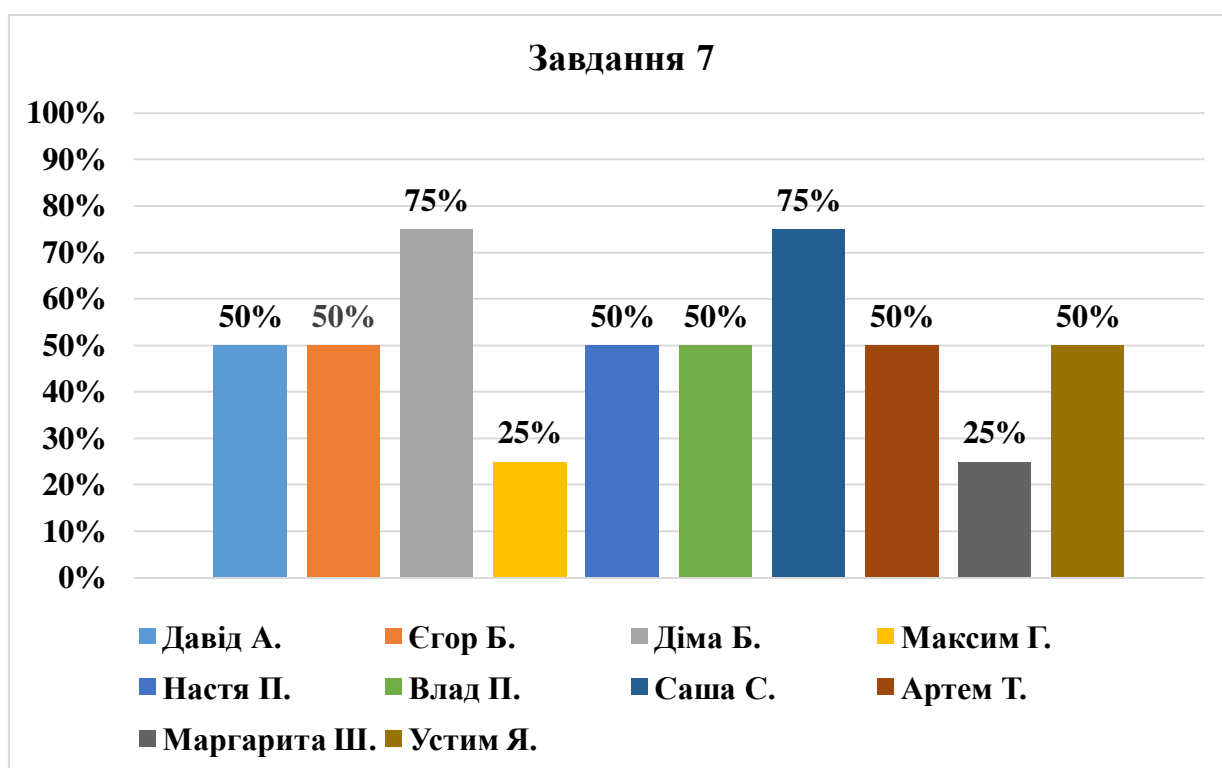

Рис. 2.7. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 7 на етапі констатувального етапу експерименту

Останнім завданням в даній методиці є складання розповіді на задану дитині тему. Ми використовували сюжетні малюнки дітей на тему: «Зимові розваги» для попередньої «експозиції» розповіді. Опорні картинки полегшили процес розуміння поданої інструкції щодо виконання завдання; результати виконання наведені нами в таблиці 8 (Додаток А).

Кількісні показники (рис. 2. 8.) вказують на те, що діти контрольної та експериментальної групи виконали завдання № 8 наступним чином: а саме середній рівень сформованості умінь зв'язного мовлення виявили троє дітей (75 %); недостатній рівень – семеро дітей (50 %).

Варто зауважити, що кожна дитини творчо підходила до виконання цього завдання, однак, мало місце вживання великої кількості аграматизмів, що ускладнювало складання логічної та послідовної зв'язної розповіді.

За допомогою опорних картинок, а також попереднього обговорення і навідних запитань старші дошкільнята з загальним недорозвитком мовлення III рівня змогли виділити головного героя розповіді, продумуючи його дії. Проте, частіше всього діти створювали прості речення, майже не використовуючи прикметників.

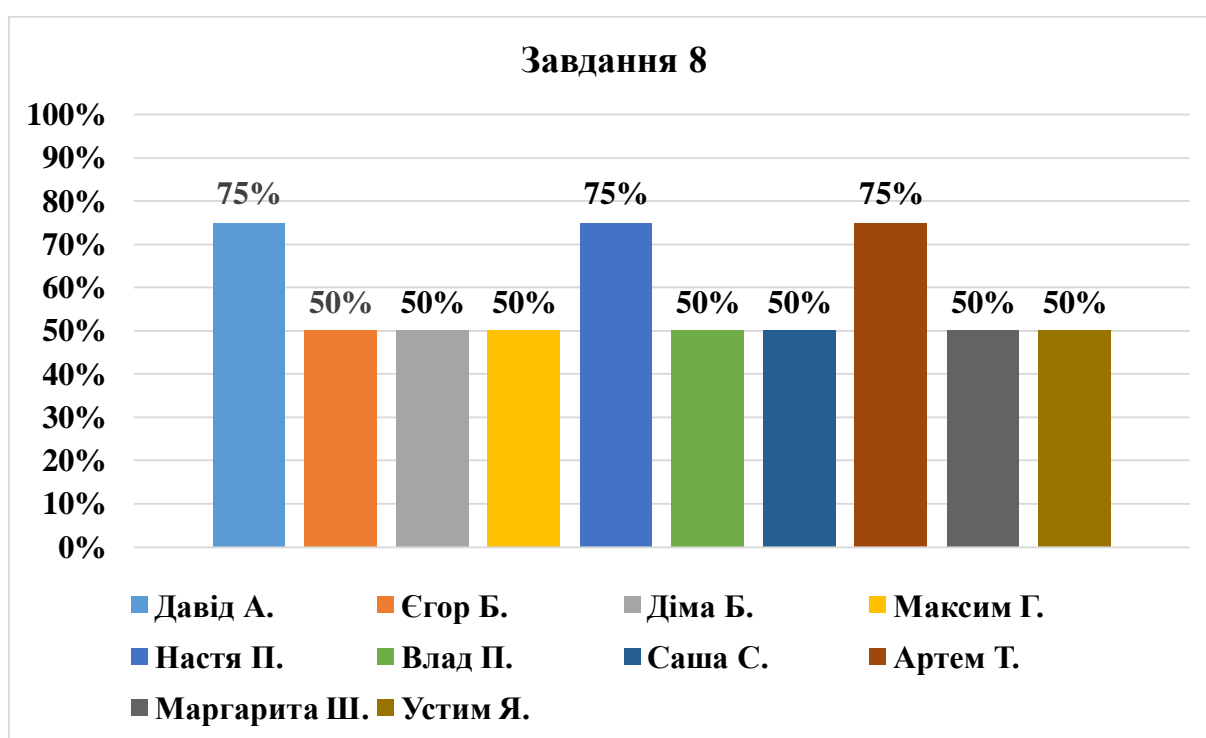

Рис. 2.8. Рівні сформованості умінь дошкільників за результатами виконання завдання № 8 на етапі констатувального етапу експерименту

Таким чином, після первинного вивчення стану сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення

III рівня, на основі діагностичної методики В. Глухова, можна стверджувати, що більшість дітей мають недостатній рівень сформованості монологічного зв'язного мовлення. Проаналізувавши загальні результати за всіма завданнями (рис 2.9), можна сказати про те, що завдання №1 діти виконали на недостатньому рівні (66 %), такі ж результати і при виконанні завдання №2 – недостатній рівень (68 %). Завданню №3 відповідає також недостатній рівень, але відсоткові значення значно менші, ніж попередні (52,5 %). Завдання №4-№8 відповідають недостатньому рівню; їх відсоткова відповідність: 57,5 %, 57,5 %, 57,5 %, 50% та 57,5 %.

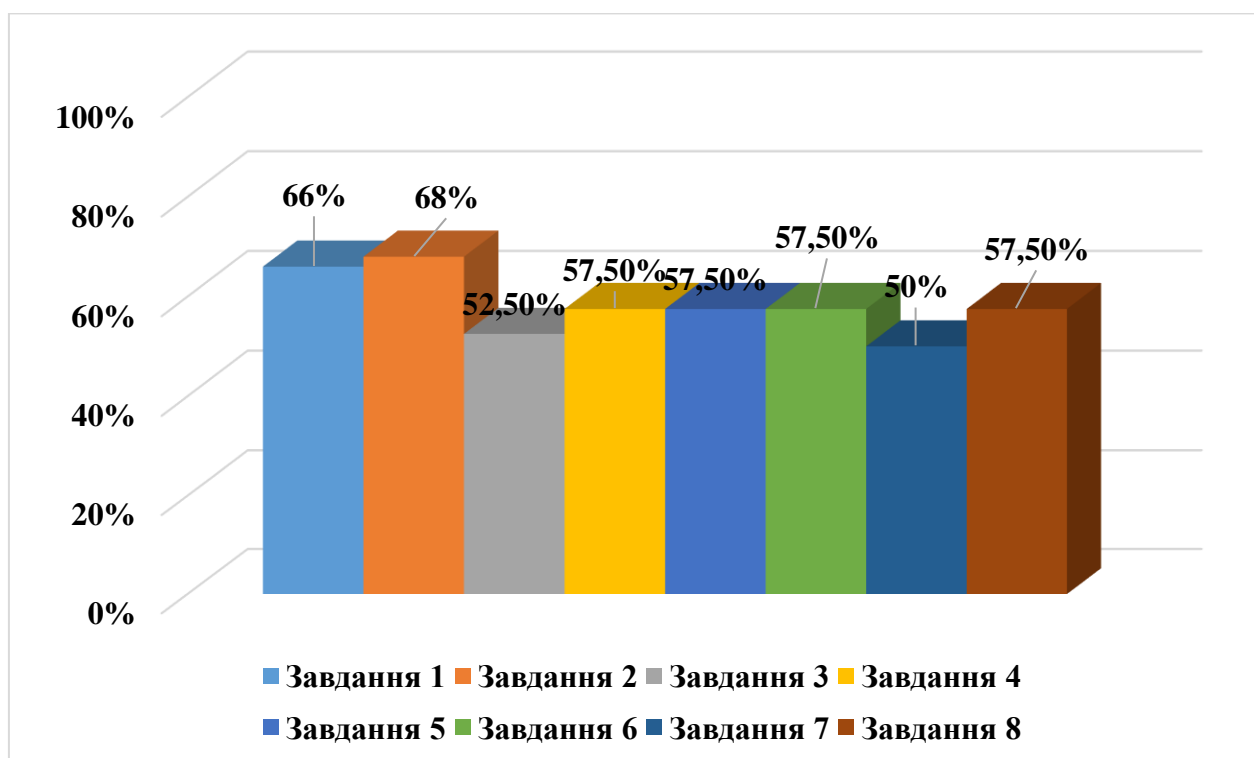

Рис. 2.9. Результати дослідження зв'язного мовлення

Отже, якісний та кількісний аналіз показав, що найменше помилок викликали завдання № 1, 4, 6, але спостерігалися такі особливості виконання завдань, як пропуски деталей розповіді, непослідовність, перескакування з однієї думки на іншу, лексичні та граматичні помилки. Часто діти мали змогу правильно виконати завдання лише з допомогою навідних запитань та додаткових інструкцій виконання.

Найважчими завданнями для дітей, яких ми обстежували, виявились завдання 5 та 7. У констатуючої та експериментальної групи виявились великі труднощі у складанні розповідей із власного досвіду без опорних картинок, а також у складанні розповіді по заданому початку. Враховуючи результати можна сказати, що дітям важко самотійно логічно, зв'язно та послідовно скласти сюжетні розповіді, які б несли якийсь зміст. Дошкільнятам важко передати сутність деяких предметів, дій та властивостей. Вони чекають на допомогу у вигляді наочного матеріалу або підказок від дорослого.

Висновки до розділу 2

Для вивчення стану зв'язного мовлення нами був організований та проведений констатуючий експеримент. Під час обстеження стану зв'язного мовлення нами була використана методика В. Глухова.

Завданням експерименту було обстежити стан зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня; визначити рівень успішності виконання завдань за методикою діагностики; представити кількісний та якісний аналіз стану зв'язного мовлення.

Обстеження здійснювалося за допомогою завдань. Завдання № 1 було спрямовано на дослідження здатності складати закінчене висловлювання на рівні фрази; завдання № 2 на дослідження здібності встановлювати лексико-сміслові відносини між предметами і переносити їх у вигляді закінченої фрази, на основі трьох сюжетних картинок; завдання № 3 на дослідження вміння переказувати казки; завдання № 4 на дослідження вміння складати зв'язну розповідь на основі сюжетних картинок; завдання № 5 на дослідження здібності складати розповіді на основі особистого досвіду; завдання № 6 на дослідження складання описових розповідей; завдання № 7 дослідження вміння складати продовження розповіді та завдання № 8 на дослідження здібності складати розповідь на задану тему.

Кількісний аналіз дослідження показав, що в основному діти даної категорії отримали недостатній рівень стану зв'язного мовлення. Завдання № 1 діти виконали на недостатньому рівні (66 %), такі ж результати і при виконанні завдання №2 – недостатній рівень (68 %). Завданню №3 відповідає також недостатній рівень, але відсоткові значення значно менші, ніж попередні (52,5 %). Завдання №4-№8 відповідають недостатньому рівню; їх відсоткова відповідність: 57,5 %, 57,5 %, 57,5 %, 50% та 57,5 %.

Якісний аналіз дослідження вказує на такі характерні труднощі, як порушення послідовності розповіді; випадання подій, головних чи другорядних героїв; незакінченість; порушення логічного викладу матеріалу; несамотійність у

складанні розповідей (в переказі, в описових розповідях, в розповіді за власним досвідом).

Усі діти потребують додаткової допомоги після прослуханої інструкції. Дошкільнята не складали свої висловлювання без опори на допоміжні запитання, вказівки на відповідну картинку або на конкретну деталь.

При складанні розповіді за сюжетними малюнками діти неправильно поєднували сюжети попередньої картинки з наступною, або взагалі зупиняли своє висловлювання після переходу до нової картинки.

Через бідний словниковий запас старші дошкільнята не вміють правильно аналізувати предмети та явища. Їхні відповіді на запитання короткі, нечіткі, інколи незавершені. Діти рідко використовують у своїх висловлюваннях поширені речення, надаючи перевагу простим непоширеним. Їх словник наповнений лише іменниками та дієсловами.

Отже, із вищезазначеного випливає, що у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня наявним є порушення зв'язного мовлення. Для дітей даної категорії складним є переказ знайомих казок, складання розповідей за сюжетними картинками, за власним досвідом, а також складання логічного зв'язного продовження розповіді.

Такі особливості зв'язного мовлення вимагають логопедичного втручання та пошуки ефективного засобу корекції. У наступному розділі пропонуємо структурно-змістові особливості експериментальної методики корекції зв'язного мовлення старших дошкільників із ЗНМ за допомогою використання логоказки за інших інноваційних елементів.

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

3.1. Структура та зміст експериментальної методики

На сьогодні питання стану зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення є дуже актуальною та нагальною для вирішення тому, що вона може провокувати соціальну дезадаптацію старших дошкільників та їх неготовності до шкільного навчання. У цьому випадку, процес удосконалення (розвитку) означеної складової усного мовлення стає одним із найголовніших завдань освітнього процесу для дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення.

Проблемою зв'язного мовлення дітей дошкільного віку займалися такі вчені, як С. Рубінштейн, А. Леушина, Л. Щерба, А. Богущ. У своїх працях вони вказують на те, що саме речення (зв'язне, послідовне висловлювання), а не слово є комунікативною одиницею мовлення. Тому, науковці акцентують увагу на розвитку зв'язного мовлення, в доступних для дітей умовах, та на корекційній роботі над монологічною складовою зв'язного мовленням дітей старшого дошкільного віку [48, с. 265].

Під час створення експериментальної корекційної методики нами було опрацьовано ряд методичних підходів щодо подолання труднощів зв'язного мовлення.

У результаті аналітичних висновків ми синтезували експериментальну методику удосконалення зв'язного мовлення, що складається з наступних елементів:

- 1) заняття на основі логопедичних казок з авторської програми А. Гуськової, що презентувались за допомогою комп'ютерних технологій;
- 2) логолялька – методична розробка Ю. Рібцун для додаткової мотивації.

Мета експериментального навчання: удосконалення зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення на основі логопедичних казок з авторської програми А. Гуськової, що презентувалась за допомогою інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та збагачувалися додатковим засобом мотивації – логолялькою.

Під час проведення корекційних занять експериментальної методики ми використовували загально-дидактичні та спеціально-дидактичні принципи навчання:

1. Загально дидактичні:

- принцип системності і послідовності – даний принцип полягає у послідовному викладанні та опрацюванні навчального матеріалу. Навчальний матеріал був побудований так, що кожен елемент занять був пов'язаний між собою і логічно продовжувався;
- принцип доступності – полягає в тому, що завдання, які подаються дітям зростають у прогресії: від простого до складного, від відомого – до невідомого.
- принцип наочності – під цим принципом розуміється використання спеціального дидактичного матеріалу, що забезпечує більш ефективну подачу навчальних завдань. Завдяки цьому принципу процес засвоєння матеріалу полегшувався, а діти, в свою чергу, були більш зацікавлені роботою та виконанням завдань.
- принцип міцності засвоєння знань, умінь, навичок – використання даного принципу нам дозволило побачити та зафіксувати результати дітей після використання нашої методики та виявити рівень засвоєння знань, умінь та навичок дітей.

1. Спеціально-дидактичні принципи:

- принцип індивідуального та диференційованого підходу – дозволяє кожній дитині у повній формі оволодіти певним навчальним матеріалом, враховуючи її інтереси, погляди, рівень можливостей, схильності.

- принцип діяльнісного підходу – цей принцип спирається на поняття «провідна діяльність». Ми враховували цей принцип для того, щоб побудувати кожне заняття в умовах, які будуть сприятливими для дітей і засвоєнню ними навчального матеріалу.

В експериментальному навчанні, що проводилося нами на базі КУ НВК №41 «Райдуга» та тривало з грудня 2019 р. по травень 2019 р. включно взяло участь 10 дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення (5 дітей – контрольна група, 5 дітей – експериментальна група).

Етапність реалізації формувального експерименту має такий вигляд:

1. **Підготовчий етап** – аналіз структурно-змістових особливостей логоказки, як засобу корекції зв'язного мовлення; розробка системи експериментальних занять згідно лексичних тем відповідно до програми ЗДО та складання змісту конспектів експериментальних занять; комплектування груп дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ (експериментальна та контрольна групи).

2. **Основний етап** – впровадження експериментальної методики. Нами було проведено 24 заняття з експериментальною групою дітей, спрямованих на корекцію зв'язного мовлення старших дошкільників із ЗНМ III рівня на основі логопедичних казок з авторської програми А. Гуськової, що презентувалися за допомогою інформаційно-комунікативних технологій та логоляльки.

3. **Заключний етап** – визначення ефективності впровадження експериментальної методики. Проведення повторної діагностики зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня дітей (здійснення кількісно-якісного аналізу отриманих результатів після експериментального навчання дітей із ЗНМ експериментальної групи, а також порівняльний аналіз показників стану зв'язного мовлення дітей експериментальної та контрольної груп).

Запропонована нами експериментальна методика призначена для дітей старшого дошкільного віку. Корекційна робота щодо подолання труднощів

зв'язного мовлення у дітей з ЗНМ III рівня відбувалась в процесі фронтальних логопедичних занять, що проходили 2 рази на тиждень о першій половині дня (тривалість заняття становила 30 хвилин).

Як вже зазначалось раніше, зміст занять експериментальної навчання складався з поєднань елементів авторських казок за А. Гуськовою, логоляльки, що виступала мотиваційним засобом, та дидактичних ігор, оформлених у презентаціях PowerPoint.

Процес поєднання елементів авторської програми з комп'ютерними технологіями був необхідним через те, що сьогодення вимагає від логопедів, вихователів та будь-яких інших професій, пов'язаних із педагогічною практикою, підвищення рівня їх професійної підготовки, набуття нових професійних навичок, а також, використання в роботі новітніх засобів впливу на дітей.

Комп'ютерні технології зараз виступають як знаряддя, що покращує і полегшує роботу будь-якого педагога. Чимало теоретиків та практиків (А. Абрамовських, О. Гончарова, О. Легкий) у своїй науковій роботі розглядають інформаційно-комунікаційні технології, як ефективний засіб корекції усіх сторін мовлення. Сам комп'ютер приваблює дітей, особливо старшого дошкільного віку, своєю наочністю та створює ефективне ігрове середовище для дитячого розвитку і корекції мовленнєвих порушень. Тобто, залучення комп'ютерних технологій в навчально-виховний процес стимулює як дитину так і педагога до активної, результативної праці [1, с. 126].

Вчена Н. Новосьолова переконана в тому, що використання ІКТ, як дидактичного засобу, сприяє розвитку теоретичного мислення дітей. Усвідомлення дитиною способів дії в ігровому середовищі, причин цієї маніпуляційної роботи і саме необхідних результатів, призводить до появи у старших дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення такого важливого новоутворення як словесно-логічне мислення, або здатність до рефлексії [42, с. 82].

При цьому, використовуючи комп'ютерні технології ми спирались на основні гігієнічні норми і рекомендації роботи з комп'ютером дітей старшого дошкільного віку. Використання презентацій на занятті становило не більше 10 хвилин загального часу. При цьому, ми також враховували тижневу норму використання комп'ютерних технологій у роботі з дітьми старшого дошкільного віку – 1-2 рази [42, с. 50].

У вище представлений програмі А. Гуськової розкриваються сучасні підходи до вдосконалення лексико-граматичних засобів мовлення, звуковимови, виразності монологічного мовлення, розвитку сприймання у дітей, які вже готуються йти до школи, і які мають порушення мовлення, у тому числі і загальний недорозвиток мовлення. Робота будується на основі (російських) народних і авторських казок.

Особливість запропонованого циклу логоказок у тому, що розвиток особистості старшого дошкільника відбувається в гармонії і узгодженості з успішним оволодінням грамотного та зв'язного мовлення.

Розвиток зв'язного монологічного мовлення старших дошкільників у програмі здійснюється через різноманітні форми організації занять. На заняттях з розвитку мовлення діти вчаться переказувати, складати творчі розповіді, складати казки, придумувати загадки. Такий синтез форм організації занять формує у дітей художній та естетичний смак, розвиває уяву, творчість, навчає дітей упізнавати та диференціювати словесні засоби виразності.

«Фізкультурні хвилинки» можуть реалізовуватись у різних варіантах. Використовують: театр іграшок, ляльок, пантонімічні, мімічні етюди. Зміст представлених форм будується на основі твору, який розглядається на занятті. Також, разом із фізкультурними хвилинками під час занять проводять і пальчикову гімнастику. Такі вчені, як О. Лурія, В. Бехтерев, А. Лубовський, О. Мастюкова, М. Кольцова, вже давно прослідковують взаємопов'язаний та взаємоважливий зв'язок між мовленням та дрібною моторикою. Тому, в даній методиці кожне заняття планується із використанням пальчикових ігор. Пальчикова гімнастика може бути представлена як в класичній формі (рухи

пальців рук в поєднанні з промовлянням віршованих текстів), так і у формі пальчикового театру, театру тіней. Основним завданням пальчикової гімнастики є: розвиток дрібної моторики, стан якої активно впливає на стан сформованості зв'язного мовлення дошкільнят [36, с. 74].

Кожне заняття, на основі елементів програми А. Гуськової, побудовано так, щоб логопедичний вплив торкався всіх сторін мовленнєвої системи, зокрема зв'язного мовлення. Поруч із цим, старші дошкільники з ЗНМ III рівня за допомогою цієї методики мають можливість розвинути власну творчість, естетичний смак, а також загальну, дрібну, артикуляційну та мімічну моторику.

Формами роботи, згідно А. Гуськової, нами обрано фронтальні підгрупові заняття.

Оптимальна кількість учасників – до 5-8 дітей. Така кількість характеризує ефективність використання методики, збільшує позитивний результат, щодо подолань труднощів зв'язного мовлення дітей з загальним недорозвитком мовлення III рівня. Беручи до уваги дані рекомендації на наших заняттях приймало участь 5 осіб старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.

У програмному комплексі А. Гуськова виокремила наступні завдання:

1. **Навчальні:** удосконалювати вміння складати описові розповіді за картинкою; вчити дітей переказувати знайомі казки; передавати основний зміст казки та риси характеру героїв казок через зв'язну послідовну розповідь, а також за допомогою міміки, жестів та пози; встановлювати взаємозв'язок зорового, слухового і моторного аналізаторів; розширювати кругозір і уявлення дітей про світ навколо них.
2. **Корекційні:** збагачувати активний словник дітей; удосконалювати звукову сторону мовлення; удосконалювати фразове мовлення.
3. **Розвивальні:** розвивати монологічне, діалогічне мовлення; лексико-граматичний лад мовлення; комунікаційні можливості дітей; розвивати творчу уяву, увагу, пам'ять; розвивати мовленнєву мотивацію дітей; поповнювати та уточнювати словниковий запас дітей.

4. **Виховні:** виховувати інтерес до занять, до казок; повагу один до одного [18, с. 7].

З урахуванням вищезазначених особливостей програми А. Гуськової нами було проведено 24 занять. Запропоноване нами заняття традиційно складалося з трьох частин:

I. Вступна частина (тривалість 5 хвилин). У цій частині ми встановлювали контакт з дітьми, налаштовувалися на заняття. Також, на даному етапі ми використовували такі завдання, як: відгадування загадок та пальчикова гімнастика (кожне назване завдання було змістовно пов'язане із казкою, яка розглядалась на занятті).

II. Основна частина (тривалість 20 хвилин). У цій частині заняття ми знайомили дітей з казкою, при цьому користувались вправами на збагачення активного словника дітей, уточнення змісту казки, на розвиток дрібної моторики, розвиток фонематичного слуху та сприймання, а взагалі корегували зв'язне мовлення дітей. В основній частині ми використовували такі вправи, як:

- читання казки;
- перегляд мультиплікаційних фільмів;
- переказ відомих казок;
- пантомімічне відтворення героя казки;
- гра «один – багато» – практичне вживання в мовленні множини;
- гра «назви ласкаво» – навчання утворювати зменшувально-пестливі форми іменників;
- гра «полічи» – вживання в мовленні узгоджених числівників з іменниками;
- гра «слова навпаки» – підбір антонімів;
- гра «слова-друзі» – підбір синонімів;
- розвиток загальної моторики – іграшковий театр, вправи на розвиток міміки, пантоміміки, рухливі ігри з використанням фольклору і сюжетів казок;
- спільний переказ;

- відбитий переказ, переказ по частинах, переказ за сюжетними картинками;
- гра-драматизація, інсценування казок;
- відгадування загадок, гра «що зайве?»;
- знайомство з прислів'ями – пояснення значень прислів'їв;
- складання продовження казки;
- придумування альтернативного закінчення казки;
- фізкультхвилинка.

III. Заключна частина (тривалість 5 хвилин). У цій частині ми підбивали підсумки заняття, аналізували та закріплювали отримані знання у вигляді запитань.

Для реалізації основної мети за даною корекційною програмою щодо подолання труднощів зв'язного мовлення в старших дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення ми використовували необхідне матеріально – технічне забезпечення, а саме: групову кімнату, столи, стільці, комп'ютер, медіа-дошку, презентації, наочний матеріал, картинки, дидактичні ігри, театр іграшок.

**Нижче до вашої уваги пропонуємо приклади конспектів занять
експериментальної методики корекції зв'язного мовлення
засобами логоказки**

Конспект заняття №1

Тема: Народна казка «Ріпка»

Мета: познайомити або узагальнити знання дітей про казку «Ріпка»; навчати дітей встановлювати правильну послідовність подій у казці; вчити відгадувати загадки; вчити утворювати лагідно-пестливі форми слів; утворювати множину; розвивати зв'язне мовлення, діалогічне мовлення; розвивати дрібну та загальну моторику; увагу, пам'ять, мислення; виховувати колективність, повагу один до одного; встановлювати позитивну та дружню атмосферу.

Обладнання: відео-мультфільм «Ріпка»; іграшковий театр, герої казки «Ріпка» у формі презентації.

Хід заняття

I. Вступна частина

– Відгадайте, з якою казкою ми сьогодні будемо знайомитися на занятті:

На городі виростала,
Сили набирала,
Непомітно, дуже швидко,
Великою стала.
Став тут дід усіх гукати
Та красуню рвати.
А цю казку, діти, ви
Встигли відгадати? («Ріпка»)

Розвиток дрібної моторики

Дід – пальчикова вправа «Дід».
Бабка – пальчикова вправа «Бабка».
Ріпка – пальчикова вправа «Ріпка».
Внучка – пальчикова вправа «Бантик».
Собака – пальчикова вправа «Собака».
Кішка – пальчикова вправа «Кішка».
Мишка – пальчикова вправа «Мишка».

II. Основна частина

1) Перегляд мультфільму «Ріпка». Інсценування казки за допомогою іграшкового театру.

2) Д/гра «Один-багато»

Я буду називати предмет, коли він один, а ви – коли його багато:

Ріпка – ріпки.

Жучка – Жучки.

Дідусь – дідусі.

Кішка – кішки.

Бабуся – бабусі.

Мишка – мишки.

Внучка – внучки.

3) Д/гра «Слова навпаки»

Праця – лінь.

Легко – важко.

Дружба – ворожнеча.

Разом – окремо.

Друзі – вороги.

Легко – важко.

Працьовитий – ледачий.

Старий – молодий.

Ситий – голодний.

Фізкультхвилинка «Ріпка»

Рости велика, ріпка,

(Діти присідають і повільно піднімаються)

Виростай міцна,

(Стискають і розтискають кулачки обох рук)

Солодка та біла,

(Виконують вправу «Замок» кілька разів)

Щоб дітвора поїла!

(Плескають в долоні.)

4) Бесіда за казкою «Ріпка».

Запитання до дітей:

– Чому дід не зміг витягнути ріпку один? (Не подужав, бо вона велика, важка, росте в землі).

– Хто допомагав дідові тягти ріпку?

– Як всі тягли ріпку? (Дружно, з задоволенням, всі допомагали один одному).

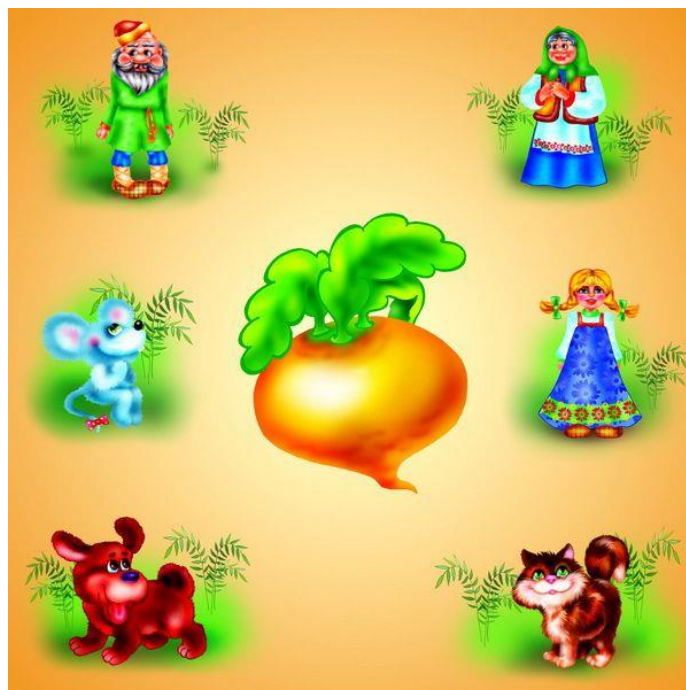
– Як ти думаєш, чи змінюється настрій у героїв на початку і кінці казки? Чому?

5) Гра «Хто спочатку, а хто потім»

На слайді презентації виставлені персонажі казки. Необхідно попросити дітей подивитися на них і сказати, хто спочатку почав витягувати ріпку, кого покликав потім. Можна назвати неправильну послідовність і попросити дітей знайти помилку.

Використовуються такі навідні запитання:

- Хто стоїть попереду всіх?
- Хто стоїть між Жучкою і мишкою?
- Хто стоїть перед бабою?
- Хто стоїть перед кішкою?
- Хто стоїть перед онукою?
- Хто стоїть перед мишкою?
- Хто стоїть перед Жучкою?
- Хто стоїть останнім?

III. Заключна частина

- Діти, в якій казці ми сьогодні побували?
- Хто був головними героями цієї казки?
- Як все закінчилось? (Діти відповідають повними реченнями)
- Який овоч посадив дід? (Ріпка) А як скажем, коли цих овочів багато? (Ріпки).
- Який герой був останній, кого покликали на допомогу?

Конспект заняття №2

Тема: Російська народна казка «Як коза хатинку будувала».

Мета: познайомити дітей з казкою «Як коза хатинку будувала»; навчати дітей переказувати казку; вчити утворювати множину; закріпити назви плодів дерев та кущів; вчити відповідати на запитання повними реченнями; розвивати зв'язне мовлення, діалогічне мовлення; розвивати дрібну та загальну моторику; увагу, зорове та слухове сприймання, пам'ять, мислення; виховувати бажання навчатися чомусь новому.

Обладнання: сюжетні картинки до казки, предметні картинки плодів дерев та кущів (у формі презентації).

Хід заняття

I. Вступна частина

Ми підемо до лісу,
 Де світяться пеньки,
 Де ходять хитрі лиси
 І шастають вовки,
 Де казку жолудятам
 Розказують дуби,
 Де розбрелись курчатами
 Між травами гриби,
 Де велетні-ялини
 Повалені лежать,

І ласує малиною
 Веселе ведмежа,
 Де білочка на гілочці –
 Була і не була –
 Півхвостика видніється
 З дубового дупла.

– Сьогодні на занятті ми дізнаємося, де і під яким деревом коза у лісі збудувала собі хатинку і чому.

Пальчикова гімнастика:

Коза – пальчикова вправа «Коза».

Бабка – пальчикова вправа «Бабка».

Дерева – пальчикова вправа «Дерева».

II. Основна частина

1) Читання казки «Як коза хатинку будувала».

2) Д/гра «Один – багато»:

Береза – берези.

Ялина – ялинки.

Дуб – дуби.

Сосна – сосни.

Клен – клени.

Осика – осики.

3) Д/гра «Слова навпаки»:

Старе дерево – молоде дерево.

Товстий стовбур – тонкий стовбур.

Дерева високі – дерева низькі.

Плоди на деревах висять високо, а ягоди на кущах низько.

Довга гілка – коротка гілка.

Велика соснова шишка – маленька соснова шишка.

4) Д/гра «З якої рослини плід»

Жолуді – дуб.

Шишка – ялинка.

Сережки – береза.

Яблука – яблуня.

Ягоди – шипшина.

Фізкультхвилинка

Ми берізки і кленці.

В нас маленькі стовбурці. (Встати)

Ми в стрункі стаєм рядки.

Виправляєм гілочки. (Руки поставили перед собою)

Ледь зіп'ялись з корінців,

Дістаємо до промінців. (Руки підняти вгору)

Ми стискаєм їх вогонь

В зелені своїх долонь. (Стискають кулачки)

Хилять свіжі вітерці

Вліво-вправо стовбурці. (Нахили тулуба)

Ще й верхівки кожен ряд

Нахили вперед-назад. (Вправи для ший)

5) Переказ казки за сюжетними картинками.

б) Бесіда за казкою «Як коза хатинку будувала»

Запитання:

- Де жила стара-говоруха?
- Що робила стара-говоруха, коли всі люди працювали?
- Чому коза з козенятами вирішили піти в ліс?
- Де коза з козенятами шукали місце для будівництва хатинки?
- Чому коза не побудували хатинку під яблунею?
- Чому коза не побудували хатинку під ялинкою?
- Чому коза не побудували хатинку під дубом?
- Чому коза не побудували хатинку під осинки?
- Чому коза не побудували хатинку під шипшиною?
- Під яким деревом коза побудувала хатинку?
- Чому коза побудувала хатинку під березою?

III. Заключна частина

- Всі дуже добре працювали. А, давайте пригадаємо, про кого була казка?
- Під яким деревом коза побудувала собі хатинку? Чому?

– Пригадайте, які плоди дерев, кущів ви знаєте?

Конспект заняття №3

Тема: «Лисиця та Журавель».

Мета: познайомити дітей з казкою «Лисиця та Журавель»; навчати дітей переказувати казку; вчити дітей придумувати загадки, придумувати інший кінець казки; вчити дітей утворювати антоніми; закріплювати вміння відповідати на запитання повними реченнями; розвивати зв'язне мовлення, діалогічне мовлення; розвивати дрібну та загальну моторику; увагу, зорове та слухове сприймання, пам'ять, мислення; розвивати міміку та жестове мовлення; виховувати повагу до товаришів, дружні стосунки у групі.

Обладнання: відео-мультфільм до казки «Лисиця та Журавель».

Хід заняття

I. Вступна частина

– Дітки, відгадайте героїв казки, з якою ми сьогодні з вами познайомимосся.

1) Придумування загадок:

Логопед обирає двох дітей, кожному з них називає героя казки (Лисиця, Журавель) так, щоб більше ніхто не почув. Дітям необхідно описати свого героя, виділивши головні зовнішні ознаки, риси характеру, не називаючи самого героя. Можна використовувати елементи пантоміміки.

2) Пальчикова гімнастика:

Лисичка – пальчикова вправа «Лисичка».

Журавель – пальчикова вправа «Пташки летять».

Тарілка – пальчикова вправа «Чашка».

II. Основна частина

1) Перегляд відео-мультфільму до казки «Лисиця та Журавель».

2) Бесіда за казкою «Лисиця і журавель»

Запитання:

- Дружать чи лисиця і журавель на початку казки?
- Як і чим лисиця пригощала журавля?
- Як і чим пригощав журавель лисицю?

- Дружать чи лисиця і журавель в кінці казки?
- Чи правильно вчинили журавель і лисиця?

3) Д/гра «Слова навпаки»:

Друзі – вороги.

Довгий – короткий.

Голова – хвіст.

Зустрічати – проводити.

Довіра – недовіра.

Високо – низько.

Високий – низький.

Багато – мало.

Хитрий – простодушний.

Ситий – голодний.

Фізкультхвилинка «Посуд»

Миємо чашку, миємо кружку,

(Встати, кругові рухи правою рукою перед грудьми)

Ставимо високо на сушку.

(Встати навшпиньки, руки вгору)

Ой! Упала чашка з полиці,
 (Нахил вперед, руки вниз.)
 Треба нам не поліниться.
 (Присісти, зобразити рухи руками, ніби прибирають уламки чашки).

4) Д/гра «Щоб було, якби...»

– Дітки, а тепер давайте пограємо в таку гру. Нам треба спробувати змінити кінець нашої казки про Лисичку та Журавля. Так, ми дізнаємося, щоб було з героями казки, якби вони поступили по-іншому.

III. Заключна частина

- Дітки, з якою казкою ми сьогодні познайомились?
- Хто перший покликав до себе у гості?
- Як ви гадаєте, чи правильно вели себе герої казки? Як можна було поступити по-іншому?

Отже, у даній частині роботи нами було запропоновано опис структури та змісту експериментальної методики корекції зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного вік з загальним недорозвитком мовлення III рівня, що базується на основі логопедичних казок з авторської програми А. Гуськової, що презентувалась за допомогою інформаційно-комунікативних технологій та логоляльки.

На завершені розділу для аналітичного вивчення ми запропонували окремі зразки конспектів логокорекційних занять із експериментальної методики.

У наступному підрозділі пропонуємо кількісно-якісні результати ефективності представленої вище експериментальної системи.

3.2. Кількісно-якісний аналіз результатів експериментального навчання.

Після проведення експериментального навчання за методикою на основі логопедичних казок авторської програми А. Гуськової, що презентувалась за допомогою інформаційно-комунікативних технологій та логоляльки, нами було

проведене повторне вивчення стану зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку на базі КУ НВК № 41 «Райдуга».

Повторна діагностика зв'язного мовлення дітей експериментальної та контрольної групи після формувального експерименту була проведена з використанням завдань методики В. Глухова. Отримані нами результати кількісних показників представлені нижче (рис.3.1.).

Кількісний аналіз результатів показав, що у дітей контрольної групи результати виконання завдань покращилися, але, порівняно з дітьми експериментальної групи, вони нижчі. Кількісний аналіз по кожній дитині представлено у таблицях 9-16 (Додаток Б).

Кількісний аналіз результатів експериментальної групи показав, що відсоток правильності виконання завдань значно покращився та виріс у відсотковому порівнянні з результатами контрольної групи. Правильність виконання завдання № 1 вища, ніж у контрольної групи на 10 %, завдання № 2 на 10 %, завдання № 3 на 20 %, завдання № 4 на 9 %, завдання № 5 на 15 %, завдання № 6 на 15 %, завдання № 7 на 25 %, завдання № 8 на 14 %. Кількісний аналіз по кожній дитині представлено у таблицях 17-24 (Додаток Б).

Виконання завдання № 1 на те, що діти контрольної групи складають речення за картинкою лише після навідних запитань, а діти експериментальної групи самостійно виділяють основні сюжетні лінії, які є присутніми на цьому завданні, і майже безпомилково встановлюють логічний зв'язок сюжету картинки.

Завдання № 2 показало, що діти експериментальної групи складали розповідь, використовуючи всі три сюжетні картинки, в розповіді не пропускали основні сюжетні лінії; більшість дітей контрольної групи складали розповідь, використовуючи лише дві сюжетні картинки, але правильно поєднували їх сюжетом.

Під час виконання завдань № 3, діти контрольної групи переказували знайому казку, іноді випускали несуттєві моменти казки, користувались підказками з боку педагога. Діти експериментальної групи переказували казку,

дотримуючись логічної послідовності та зв'язності. Вони правильно називали всіх героїв та описували їх, як за зовнішніми ознаками, так і за рисами характеру.

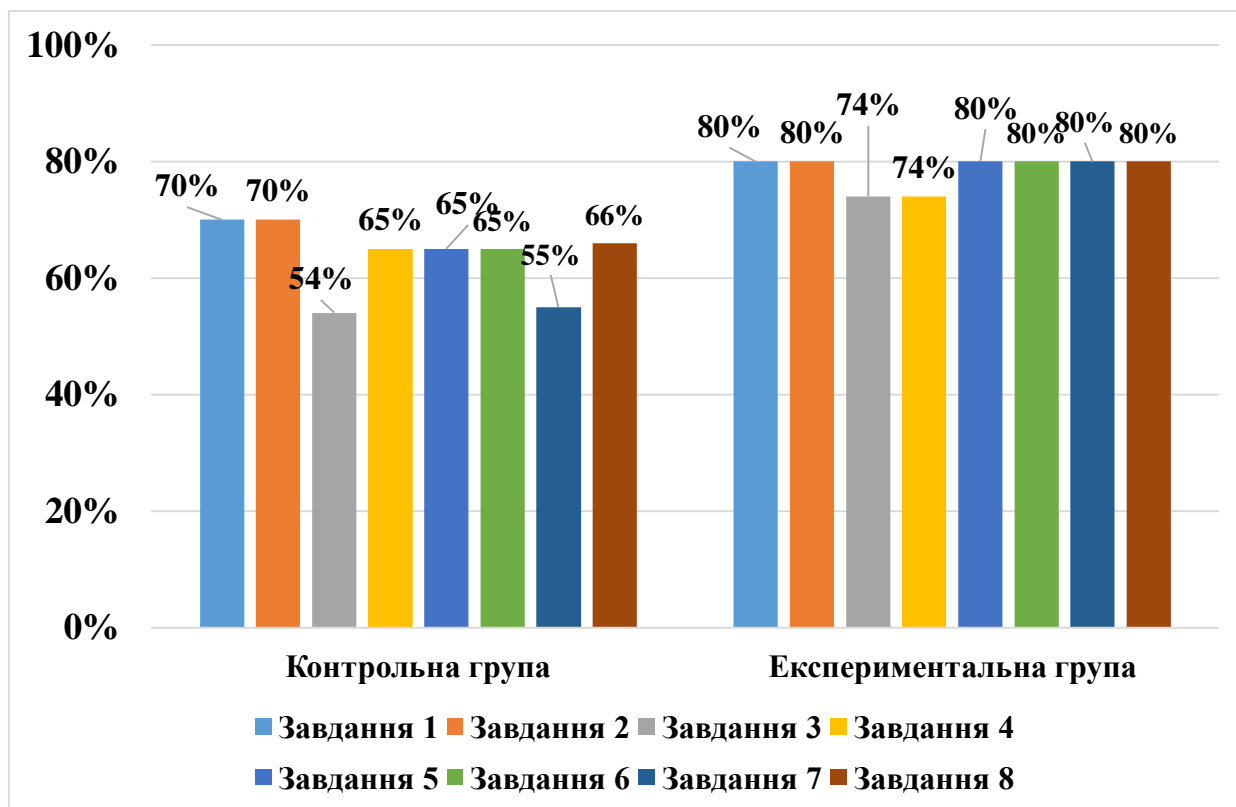

Рис. 1.1. Кількісний аналіз результатів стану зв'язного мовлення дітей із ЗНМ після констатувального експерименту (%)

Виконання завдання № 4, також вказує на покращення результатів. Контрольна група досить повно відобразила суть сюжетних картинок, але за допомогою навідних запитань та вказівок на відповідну картинку або її деталь.

Експериментальна група логічно переходила з однієї картинки на іншу, не випускаючи головних деталей сюжетних картинок.

Складання розповідей з власного досвіду під час завдання № 5 показало, що діти контрольної групи ще користуються навідними запитаннями та допоміжними інструкціями. Діти експериментальної групи складають розповіді на тему «Ігри на майданчику» без додаткових вказівок.

Виконання завдання № 6, складання описових розповідей, має наступні результати: діти контрольної групи дотримуються логічної послідовності в

описі, розповіді інформативні, але не відрізняються логічною завершеністю; діти експериментальної групи при описі іграшки відобразили велику частину властивостей та якостей предмета; присутня була логічна завершеність опису.

Завдання № 7 вказує на те, що діти контрольної групи мають лексичні та граматичні труднощі у складанні розповіді по заданому початку, однак, завдання відповідає поставленій творчій задачі; діти пропускали деякі сюжетні моменти, але вони не порушували зв'язність. У дітей експериментальної групи кількість граматичних помилок значно менша. Розповідь у таких дітей доведена до завершення. Речення, які склались були поширеними та повними.

Виконання завдання № 8 формує такі результати: діти контрольної групи складали розповідь за допомогою навідних запитань, але, дотримувались лексико-граматичних норм, послідовності, логічності. Діти експериментальної групи відзначались більш високим рівнем комунікативної активності. Розповідь складали самостійно, сюжети відповідали за змістом запропонованої теми.

Отже, отримані результати демонструють підвищення стану сформованості зв'язного мовлення дітей експериментальної групи. Звідси випливає, що запропонована нами методика є дієвою, її можна та потрібно використовувати у роботі з дітьми з загальним недорозвитком мовлення III рівня в ЗДО. Ми спостерігаємо загальне покращення зв'язного мовлення кожної дитини, яка входила в експериментальну групу.

Щодо якісного аналізу отриманих результатів можна сказати про те, що у дітей експериментальної групи вони значно зросли. Дітям стало набагато простіше складати зв'язні розповіді, дотримуючись послідовності та логічності. Майже без додаткових та навідних запитань вони складають описові розповіді на основі предметної картинки. Збільшився активний словник дітей. Вони почали користуватися не лише іменниками та прикметниками, але й дієсловами. Діти стали правильно утворювати прийменникові форми. Якщо говорити про лексико-граматичну сторону мовлення дітей з загальним недорозвитком мовлення III рівня, то після використаної методики, дошкільнята набагато менше припускають граматичних помилок, узгоджують

іменники з прикметниками, підбирають правильні закінчення. Але, залишилися деякі незначні труднощі в процесі переказу казки. Іноді, діти випускають другорядних героїв казок, або замінюють їх іншими. Та, водночас, вони швидко знаходять свої помилки і виправляють їх, у більшості випадків, самостійно.

Отже, за отриманими результатами контрольної та експериментальної групи можна зробити висновок, що динаміка покращення стану зв'язного мовлення в експериментальній групі значно вища, ніж у контрольній, хоч в контрольній групі також присутня кількісно-якісна зміна результатів. З цього виходить, що використання запропонованої методики у поєднанні з ІКТ та мотиваційним засобом – логолялька, є корисною та дієвою.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На сьогодні проблема корекції зв'язного мовлення є дуже актуальною. Монологічне мовлення, як одна зі складових системи зв'язного мовлення, відіграє одну з найважливіших ролей у становленні особистості старшого дошкільника з загальним недорозвитком мовлення, як майбутнього школяра, і для підготовки дитини до налаштування взаємовідносин у різних соціальних групах. Це в свою чергу формує потребу у логопедів шукати шляхи подолання мовленнєвих труднощів, пов'язаних із зв'язним мовленням.

Для розв'язання означеної проблеми нами була запропонована експериментальна методика корекції зв'язного мовлення старших дошкільників із ЗНМ, що базується на елементах програми вчителя-логопеда А. Гуськової, побудованих за допомогою комп'ютерних технологій та логоляльки.

Означена експериментальна методика корекції зв'язного мовлення для старших дошкільників із ЗНМ була реалізована у процесі системи логопедичних занять в умовах логопедичної групи КУ НВК № 41 «Райдуга».

Після завершення експериментального навчання нами було проведене повторне обстеження стану зв'язного мовлення, що підтвердило ефективність запропонованої експериментальної методики.

Кількісний аналіз результатів експериментальної групи показав, що відсоток правильності виконання завдань значно покращився та виріс у відсотковому порівнянні з результатами контрольної групи. Правильність виконання завдання № 1 вища, ніж у контрольної групи на 10 %, завдання № 2 на 10 %, завдання № 3 на 20 %, завдання № 4 на 9 %, завдання № 5 на 15 %, завдання № 6 на 15 %, завдання № 7 на 25 %, завдання № 8 на 14 %. Кількісний аналіз по кожній дитині представлено у таблиці 10.

Якісний аналіз так само підтвердив покращення стану зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи. Діти складають описові розповіді за предметною картинкою, переказують знайомі їм казки. Якщо в процесі розповіді виникають помилки, діти самостійно їх відшуковують та виправляють

себе. Також, треба зазначити, що у старших дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення III рівня після експериментальної методики збільшився словниковий запас. У мовленні зменшилась кількість аграматизмів. Їм стало легше прослідковувати правильну послідовність подій в розповіді.

Отже, експериментальна методика корекції зв'язного мовлення старших дошкільників з загальним недорозвитком мовлення, що складається з базується на елементах програми А.Гуськової, побудованих за допомогою комп'ютерних технологій та логоляльки є ефективною, що підтверджують результати повторної діагностики стану зв'язного мовлення старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення контрольної та експериментальної груп.

Представлена експериментальна методика може бути рекомендована для роботи логопедів, вихователів логопедичних груп, психологів ЗДО, батьків дітей старшого дошкільного віку, які виховують дитину з загальним недорозвитком мовлення, а також студентам спеціальності 016 «Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)».

ВИСНОВКИ

У ході роботи над магістерським дослідженням ми досягли поставленої мети і вирішили поставлені на початку наукової роботи завдання. Підсумувавши все вищезазначене можна прийти до таких висновків.

У теоретичному аналізі психолого-педагогічної літератури у науково-дослідній роботі детально охарактеризовані всі рівні загального недорозвитку мовлення дошкільнят; висвітлені специфічні особливості та труднощі зв'язного мовлення дітей з ЗНМ III рівня; описаний засіб «логоказка». Даний засіб є доцільним та логічним у використанні з дітьми зазначеної категорії, так як, він відповідає всім основним вимогам, які ставляться до побудови будь-якої корекційно-логопедичної роботи з дошкільниками. Тобто, заняття в супроводі з таким засобом, як логопедична казка, є ефективними через те, що під час них враховується провідна діяльність дітей, їх вікові особливості та індивідуальний розвиток старших дошкільнят.

Логоказка зацікавлює дитину до подальшої роботи; змотивовує її до бажань досягти успіху в удосконаленні власного зв'язного мовлення; розкриває її творчий потенціал та впливає на безліч психічних процесів: мислення, пам'ять, увагу, уяву.

Для обстеження зв'язного мовлення дітей із ЗНМ нами була використана широко відома методика В. Глухова. Ми детально проаналізували виконання усіх завдань методики. Узагальнюючи результати констатувального експерименту, нами було виявлено, що більшість дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ мають недостатній рівень сформованості зв'язного мовлення. З цього випливає нагальна потреба систематичної корекційно-розвивальної роботи.

Для подолання труднощів зв'язного мовлення у старших дошкільників із ЗНМ, нами була запропонована експериментальна методика удосконалення зв'язного мовлення даної категорії дітей, що складається із елементів

авторської програми А. Гуськової в поєднанні з комп'ютерними технологіями та логолялькою.

Логолялька виступала як додатковий мотивуючий засіб, котрий підвищував інтерес дітей до логоказок, формував позитивне ставлення до поставлених завдань, настроював старших дошкільників на якісну та плідну роботу.

Комп'ютерні технології використовувались у формі презентацій PowerPoint. Дидактичні ігри, які транслювались в цих презентаціях сприяли зацікавленості дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня до процесу удосконалення зв'язного мовлення. За допомогою правильно організованої за санітарно-гігієнічними умовами, роботи з комп'ютерними технологіями, нами було створено ефективне та змотивовуюче середовище для логопедичного процесу.

Дана синтезована експериментальна методика була реалізована у процесі системи логопедичних занять в умовах логопедичної групи компенсуючого типу КУ НВК №41 «Райдуга».

Після завершення експериментального навчання нами було проведено повторне обстеження стану зв'язного мовлення дітей експериментальної та контрольної груп, що підтвердило ефективність запропонованої експериментальної методики: рівні зв'язного монологічного мовлення покращились; у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня експериментальної групи результати кращі, ніж у дітей контрольної групи.

Отже, отримані показники повторної діагностики доводять ефективність запропонованої нами експериментальної методики корекції зв'язного мовлення старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

Вважаємо, що запропонована нами методична система є результативною, тому може бути використаною вчителями-логопедами, вихователями логопедичних груп, спеціальними психологами, батьками, які виховують дитину з ЗНМ, а також студентами спеціальності 016 «Спеціальна освіта (Логопедія. Спеціальна психологія)»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамовских А. А. Использование информационных технологий в коррекции нарушений речи у старших дошкольников / А. А. Абрамовских // Изучение и образование детей с различными формами дизонтогенеза: Материалы всероссийской научно-практической конференции студентов, магистрантов, аспирантов и слушателей. – Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2014. – С. 126-129.
2. Аксенова Л. И., Архипова Б. А. Специальная педагогика/ Л. И. Аксенова, Б. А. Архипова. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
3. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку / О. І. Білан. – Львів: Проман, 2007. – 64 с.
4. Боголюбская М. К. Художественное чтение и рассказывание в детском саду / М. К. Боголюбская. – М.: Просвещение, 2011. – 190 с.
5. Богуш А. М. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок / А. М. Богуш – К.: «Вища школа», 1993. – 300 с.
6. Бондар В. І. Дефектологічний словник: навчальний посібник / В. І. Бондарь, В. М. Синьов. – К.: «МП Леся», 2011. – 528 с.
7. Бородич А. М. Методика развития речи детей / А. М. Бородич – М.: Просвещение, 1981. – 256 с.
8. Венгер Л. А. Домашняя школа мышления (для пятилетних детей) / Л. А. Венгер, А. Л. Венгер. – М.: Знание, 1984. – 80 с.
9. Выготский Л. С. Собрание сочинений: Детская психология / Л. С. Выготский – М.: Педагогика, 1984. – 432 с.
10. Волкова Л. С. Логопедия: Учеб.пособие для студентов пед. Ин-тов по спец. «Дефектология» / Л. С. Волкова – М: Просвещение, 1989. – 528 с.
11. Волкова Л. С. Логопедия: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. Дефектология / Л. С. Волкова, Р. И. Лалаева, Е. М. Мастюкова – М.: Просвещение, 1989. – 530 с.

12. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят / Н. В. Гавриш. – К.: Шкільний світ, 2006. – 119 с.
13. Глухов В. П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим речевым недоразвитием / В. П. Глухов – М.: АРКТИ, 2002. – 144 с.
14. Горай І. В. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ / І. В. Горай. – Полтава, 2009. – 153 с.
15. Грибова О. Е. Психолінгвістика и логопедия: вопросы, предложения / О. Е. Грибова. – М.: Дефектология, 1999. – 116 с.
16. Гриншпун Б. М. Развитие коммуникативных умений у дошкольников в процессе логопедической работы над связной речью / Б. М. Гриншпун, В. И. Селиверстов // Дефектология. – М., 1988. – С. 81-85.
17. Громова О. Е. Инновации – в логопедическую практику: Методическое пособие для дошкольных образовательных учреждений / О. Е. Громова. – М.: Линка-Пресс, 2008. – 232 с.
18. Гуськова А. А. Развитие монологической речи детей 6-7 лет: занятия на основе сказок / А. А. Гуськова. – Волгоград : Учитель, 2011. – 151 с.
19. Дудьев В. П. Системный подход в развитии коммуникативного потенциала дошкольников с общим недоразвитием речи / В. П. Дудьев. – М., 2006. – 115 с.
20. Елкина Н. В. Формирование связной монологической речи у детей старшего дошкольного возраста / Н. В. Елкина – М, 2004. – 107 с.
21. Ефименкова Л. Н. Методики исследования умений пересказа в дошкольном возрасте / Л. Н. Ефименкова. – М.: Сфера, 2010. – 120 с.
22. Жукова Н. С. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филичева – Екатеринбург, 1999. – 320 с.
23. Жулина Е. В. Логосказки как средство коррекции речевых нарушений у детей / Е. В. Жулина, И. В. Медведская // Проблемы современного педагогического образования. – М. 2018. – С. 65-68.

- 24.Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко – СПб.: «Речь», 2001. – 400 с.
- 25.Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.-метод. посіб. / Л. О. Калмикова. – К.: «Слово», 2016 – 384 с.
- 26.Крылова Н. Л. Преимущество в работе логопеда и воспитателя по формированию лексико-грамматической стороны речи у дошкольников с общим недоразвитием // Н. Л. Крылова – Дефектология. – М., 1991. – С. 74-77.
- 27.Кизилова В. В. Основы культуры й техніки мовлення: навчальний посібник / В. В. Кизилова. – Луганськ: Знання, 2007. – 126 с.
- 28.Короткова Э. П. Обучение рассказыванию в детском саду / Э. П. Короткова. – М., 1978. – 113 с.
- 29.Короткова Л. Д. Сказкотерапия для дошкольников и младшего школьного возраста / Л. Д. Короткова. – М.: ЦГЛ, 2003. – 246 с.
- 30.Лалаева Р. И. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя) / Р. И. Лалаева, Н. В. Серебрякова. – СПб.: СОЮЗ, 1999. – 160 с.
- 31.Лапшин В. А. Основы дефектологии / В. А. Лапшин, Б. П. Пузанов. – М.: Просвещение, 1991. – 143 с.
- 32.Лебедев Ю. А. Сказка как источник творчества детей / Ю. А. Лебедев – Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001. – 288 с.
- 33.Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии / Р. Е. Левина – М.: Просвещение, 1967. – 367 с.
- 34.Левина Р. Е. Характеристика общего недоразвития речи / Р. Е. Левина – М.: Просвещение, 1968. – 210 с.
- 35.Лопатина Л. В. Комплексный подход в диагностике и коррекции общего недоразвития речи у детей / Л. В. Лопатина – М., 1998. – 100 с.
- 36.Лурия А. Р. Мозг человека и психические процессы / А. Р. Лурия – М.: Педагогика, 1970. – 496 с.

- 37.Луценко І. В. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками / І. В. Луценко – К.: Світич, 2008. – 202 с.
- 38.Малышко А. А. Обучение старших дошкольников с нарушениями речи употреблению синонимов // А. А. Малышко – Дефектология. – К.: «Малютко», 1999. – 288 с.
- 39.Марадымова А. Н. Логосказки как эффективное средство коррекции и развития коммуникативной функции речи дошкольников с онр / А. Н. Марадымова, Т. И. Жулина // Развитие науки и образования в современном мире: Сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции. – Дюберцы: «АР-Консалт», 2014. – С. 142-143.
- 40.Машовець М., Карнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект // Вихователь-методист дошкільного закладу – 2012. – С. 20-24.
- 41.Миронова С. А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях / С. А. Миронова. – М.: Просвещение, 1991. – 208 с.
- 42.Новоселова С. Л., Компьютерный мир дошкольника / С. Л. Новоселова, Г. П. Петку – М.: Новая школа, 1997. – 128 с.
- 43.Павленко А. О. Гармонійний розвиток дитини через казку / А. О. Павленко. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 111 с.
- 44.Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення / С. В. Поліщук // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський , 2011. – Вип. 17(2). – С. 286-293.
- 45.Полянская Л. А. Логосказки как эффективный метод в системе коррекции речевых нарушений / Л. А. Полянская // Педагогический мир: электронный журн. МБДОУ ДС № 26, Озерск. – 2013. – 240 с.

- 46.Роберт И. В. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учеб.-мет. пособие для педвузов / И. В. Роберт, С. В. Панюкова, А. А. Кузнецов, А. Ю. Кравцова. – М., 2006. – 374 с.
- 47.Рібцун Ю. В. Ігри для ротика: Розвиток мовлення / Ю. В. Рібцун // Дошкільне виховання. – 2007. – №4(789), квітень. – С. 28-29.
- 48.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т.1. – С. 468.
- 49.Соботович Є. Ф. Особливості засвоєння дітьми із НЗНМ узагальненого лексичного значення слова та його понятійної співвіднесеності / Є. Ф. Соботович, Л. І. Трофименко. – Дефектологія. – М., 2000. – С. 16-19.
- 50.Сохин Ф. А. Основные задачи развития речи. / Ф. А. Сохин. – М.: Академия, 2002. – 119 с.
- 51.Смирнова Т. В. Использование логосказок и театральноигровой деятельности в коррекционной работе с детьми / Т. В. Смирнова. – Котовск, 2011. – 213 с.
- 52.Стребелева Е. А. Специальная дошкольная педагогика: учебное пособие / Е. А. Стребелевой, А. Л. Венгер. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 312 с.
- 53.Сушельницька З. В. Логоказка як засіб розвитку артикуляційної моторики у дітей // З. В. Сушельницька. – Кам'янець-Подільський: науково-методичний центр Управління освіти і науки, 2014. – 64 с.
- 54.Тихеева Е. И. Методика развития речи и обучение родному языку в детском саду / Е. И. Тихеева. – М.: Просвещение, 2006. – 145 с.
- 55.Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ / Л. І. Трофименко – К.: ПП «Актуальна освіта», 2013. – 108 с.
- 56.Тютюева И. А. Особенности связной речи у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи // И. А. Тютюева. – Научно-методический электронный журнал «Концепт». – М., 2016. – 235 с.

57. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський – К.: Радянська школа, 1949. – 418 с.
58. Филичева Т. Б. Логопедическая работа в специальном детском саду / Т. Б. Филичева, Н. А. Чевелева. – М., 1987. – 81 с.
59. Филичева Т. Б. Коррекционное обучение и воспитание детей 5-летнего возраста с общим недоразвитием речи / Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина – М., 1991. – 44 с.
60. Филичева Т. Б. Изучение детей с общим недоразвитием речи в специальном детском саду // Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина. – М., 1981. – С. 74-79.
61. Шишова Т. Г. Лечение сказкой // Т. Г. Шипова. – Сельская школа. – Х., 2004. – С. 104-107.
62. Шеремет М. К. / Логопедія. Підручник. // М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С. Ю. Конопляста, В. О. Кондратенко, Н. В. Чередніченко / К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання речень за сюжетною
картинкою «На кухні»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	1	2	Недостатній
2.	Єгор Б.	1	2	Недостатній
3.	Діма Б.	1	2	Недостатній
4.	Максим Г.	1	2	Недостатній
5.	Настя П.	1	3	Недостатній
6.	Влад П.	1	3	Середній
7.	Саша С.	1	2	Недостатній
8.	Артем Т.	1	2	Недостатній
9.	Маргарита Ш.	1	2	Недостатній
10.	Устим Я.	1	3	Середній

Таблиця 2

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання речень за трьома
сюжетними картинками «дівчинка», «кошик», «ліс»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	2	2	Недостатній
2.	Єгор Б.	2	2	Недостатній
3.	Діма Б.	2	2	Недостатній
4.	Максим Г.	2	3	Середній
5.	Настя П.	2	3	Середній
6.	Влад П.	2	2	Недостатній
7.	Саша С.	2	2	Недостатній
8.	Артем Т.	2	2	Недостатній
9.	Маргарита Ш.	2	3	Середній
10.	Устим Я.	2	3	Середній

Таблиця 3

Оцінки рівня виконання завдань щодо переказу казки «Три порося»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	3	3	Середній
2.	Єгор Б.	3	2	Недостатній
3.	Діма Б.	3	2	Недостатній
4.	Максим Г.	3	2	Недостатній
5.	Настя П.	3	2	Недостатній
6.	Влад П.	3	2	Недостатній
7.	Саша С.	3	2	Недостатній
8.	Артем Т.	3	1	Низький
9.	Маргарита Ш.	3	2	Недостатній
10.	Устим Я.	3	2	Недостатній

Таблиця 4

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді за сюжетними картинками «Лисиця та Журавель»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	4	3	Середній
2.	Єгор Б.	4	2	Недостатній
3.	Діма Б.	4	3	Середній
4.	Максим Г.	4	2	Недостатній
5.	Настя П.	4	2	Недостатній
6.	Влад П.	4	2	Недостатній
7.	Саша С.	4	2	Недостатній
8.	Артем Т.	4	3	Середній
9.	Маргарита Ш.	4	2	Недостатній
10.	Устим Я.	4	2	Недостатній

Таблиця 5

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді на основі особистого досвіду на тему: «Ігри на дитячому майданчику»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	5	3	Середній
2.	Єгор Б.	5	2	Недостатній
3.	Діма Б.	5	2	Недостатній
4.	Максим Г.	5	2	Недостатній
5.	Настя П.	5	3	Середній
6.	Влад П.	5	2	Недостатній
7.	Саша С.	5	2	Недостатній
8.	Артем Т.	5	2	Недостатній
9.	Маргарита Ш.	5	2	Недостатній
10.	Устим Я.	5	3	Середній

Таблиця 6

Оцінки рівня виконання завдань щодо складання розповіді-опису іграшки-ведмедика

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	6	2	Недостатній
2.	Єгор Б.	6	2	Недостатній
3.	Діма Б.	6	3	Середній
4.	Максим Г.	6	2	Недостатній
5.	Настят П.	6	2	Недостатній
6.	Влад П.	6	2	Недостатній
7.	Саша С.	6	3	Середній
8.	Артем Т.	6	2	Недостатній
9.	Маргарита Ш.	6	2	Недостатній
10.	Устим Я.	6	3	Середній

Таблиця 7

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді по заданому початку

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	7	2	Недостатній
2.	Єгор Б.	7	2	Недостатній
3.	Діма Б.	7	3	Середній
4.	Максим Г.	7	2	Недостатній
5.	Настя П.	7	1	Низький
6.	Влад П.	7	2	Недостатній
7.	Саша С.	7	3	Середній
8.	Артем Т.	7	2	Недостатній
9.	Маргарита Ш.	7	2	Недостатній
10.	Устим Я.	7	1	Низький

Таблиця 8

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді на задану тему: «Зимові забави»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	8	3	Середній
2.	Єгор Б.	8	2	Недостатній
3.	Діма Б.	8	3	Середній
4.	Максим Г.	8	2	Недостатній
5.	Настя П.	8	2	Недостатній
6.	Влад П.	8	2	Недостатній
7.	Саша С.	8	2	Недостатній
8.	Артем Т.	8	2	Недостатній
9.	Маргарита Ш.	8	3	Середній
10.	Устим Я.	8	2	Недостатній

Таблиця 9

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання речень за сюжетною картинкою «На кухні»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	1	3	Середній
2.	Єгор Б.	1	2	Недостатній
3.	Діма Б.	1	2	Недостатній
4.	Максим Г.	1	3	Середній
5.	Настя П.	1	3	Середній

Таблиця 10

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання речень за трьома сюжетними картинками «дівчинка», «кошик», «ліс»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	2	3	Середній
2.	Єгор Б.	2	3	Середній
3.	Діма Б.	2	2	Недостатній
4.	Максим Г.	2	3	Середній
5.	Настя П.	2	3	Середній

Таблиця 11

Оцінки рівня виконання завдань щодо переказу казки «Три поросся»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	3	3	Середній
2.	Єгор Б.	3	2	Недостатній
3.	Діма Б.	3	3	Середній
4.	Максим Г.	3	2	Недостатній
5.	Настя П.	3	3	Середній

Таблиця 12

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді за сюжетними картинками «Лисиця та Журавель»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	4	3	Середній
2.	Єгор Б.	4	2	Недостатній
3.	Діма Б.	4	3	Середній
4.	Максим Г.	4	2	Недостатній
5.	Настя П.	4	2	Недостатній

Таблиця 13

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді на основі особистого досвіду на тему: «Ігри на дитячому майданчику»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	5	3	Середній
2.	Єгор Б.	5	2	Недостатній
3.	Діма Б.	5	2	Недостатній
4.	Максим Г.	5	3	Середній
5.	Настя П.	5	3	Середній

Таблиця 14

Оцінки рівня виконання завдань щодо складання розповіді-опису іграшки-ведмедика

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	6	3	Середній
2.	Єгор Б.	6	2	Недостатній
3.	Діма Б.	6	3	Середній
4.	Максим Г.	6	2	Недостатній
5.	Настят П.	6	3	Середній

Таблиця 15

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді по заданому початку

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	7	2	Недостатній
2.	Єгор Б.	7	2	Недостатній
3.	Діма Б.	7	3	Середній
4.	Максим Г.	7	3	Середній
5.	Настя П.	7	2	Недостатній

Таблиця 16

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді на задану тему: «Зимові забави»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Давід А.	8	3	Середній
2.	Єгор Б.	8	2	Недостатній
3.	Діма Б.	8	3	Середній
4.	Максим Г.	8	2	Недостатній
5.	Настя П.	8	3	Середній

Таблиця 17

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання речень за сюжетною картинкою «На кухні»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	1	3	Середній
2.	Саша С.	1	4	Високий
3.	Артем Т.	1	4	Високий
4.	Маргарита Ш.	1	4	Високий
5.	Устим Я.	1	3	Середній

Таблиця 18

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання речень за трьома сюжетними картинками «дівчинка», «кошик», «ліс»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	2	3	Середній
2.	Саша С.	2	3	Середній
3.	Артем Т.	2	4	Високий
4.	Маргарита Ш.	2	4	Високий
5.	Устим Я.	2	4	Високий

Таблиця 19

Оцінки рівня виконання завдань щодо переказу казки «Три поросся»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	3	3	Середній
2.	Саша С.	3	4	Високий
3.	Артем Т.	3	3	Середній
4.	Маргарита Ш.	3	4	Високий
5.	Устим Я.	3	3	Середній

Таблиця 20

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді за сюжетними картинками «Лисиця та Журавель»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	4	4	Високий
2.	Саша С.	4	4	Середній
3.	Артем Т.	4	4	Високий
4.	Маргарита Ш.	4	3	Середній
5.	Устим Я.	4	3	Середній

Таблиця 21

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді на основі особистого досвіду на тему: «Ігри на дитячому майданчику»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	5	4	Високий
2.	Саша С.	5	4	Високий
3.	Артем Т.	5	3	Середній
4.	Маргарита Ш.	5	3	Середній
5.	Устим Я.	5	4	Високий

Таблиця 22

Оцінки рівня виконання завдань щодо складання розповіді-опису іграшки-ведмедика

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	6	3	Середній
2.	Саша С.	6	3	Середній
3.	Артем Т.	6	4	Високий
4.	Маргарита Ш.	6	3	Середній
5.	Устим Я.	6	4	Високий

Таблиця 23

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді по заданому початку

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	7	4	Високий
2.	Саша С.	7	3	Середній
3.	Артем Т.	7	3	Середній
4.	Маргарита Ш.	7	4	Високий
5.	Устим Я.	7	4	Високий

Таблиця 24

Оцінки рівня виконання завдання щодо складання розповіді на задану
тему: «Зимові забави»

Номер	П. І. дитини	Номер завдання	Оцінка	Рівень
1.	Влад П.	8	4	Високий
2.	Саша С.	8	4	Високий
3.	Артем Т.	8	3	Середній
4.	Маргарита Ш.	8	3	Середній
5.	Устим Я.	8	3	Середній

Конспект заняття № 4

Тема: Народна казка «Три ведмедя»

Мета: познайомити дітей з казкою «Три ведмедя»; навчати дітей переказувати казку частинами, спираючись на сюжетну картинку; вчити відгадувати загадки; вчити утворювати лагідно-пестливі форми слів; вчити знаходити зайві предмети; розвивати зв'язне мовлення, діалогічне мовлення; розвивати дрібну та загальну моторику; увагу, пам'ять, мислення; виховувати повагу до думок інших дітей.

Обладнання: Д/г «Допоможи Маші відремонтувати стілець» представлена у формі презентації, сюжетна картинка (у формі презентації), чотири послідовних сюжетних картинок «Три ведмедя».

Хід заняття

І. Вступна частина

– Діти, відгадайте героїв казки, з якою ми сьогодні будемо знайомитися на занятті:

Чашки три і три ліжка.

Стільців теж три, дивись,

І мешканців тут справді

Проживає рівно три.

Як побачиш, відразу ясно:

В гості до них ходити небезпечно.

Тікай, скоріше, сестричка,

З вікна лети, як пташка.

Втекла! Молодець!

Значить, казці всій кінець.

Пальчикова гімнастика

Дівчинка – пальчикова вправа «Бантик».

Ліс – пальчикова вправа «дерева»».

Гриби – пальчикова вправа «Грибок».

Ягоди – пальчикова вправа «Ягода».

Стіл – пальчикова вправа «стіл».

Стілець – пальчикова вправа «стілець».

II. Основна частина

1) Читання казки «Три ведмедя».

2) Д/г «Назви Ласкаво»

Смачна ягода – смачненька ягідка.

Маленький стіл – малесенький столик.

Дерев'яна ложка – дерев'яна ложечка.

Синя чашка – синенька чашечка.

Дерев'яне ліжко – дерев'яне ліжечко.

3) Д/г «У ведмедів в світлиці».

Виставляється велика сюжетна картинка. Діти відповідають на питання (з використанням презентацій):

- Які герої зображені на малюнку?
- Що лежить на килимку?
- Що лежить на ліжку?
- Що висить над ліжком?
- Що намальовано справа на зображенні?
- Що намальовано зліва на картинці?
- Що висить на цвяху?
- Хто сидить в посередині?
- Хто сидить праворуч від Настасії Петрівни?
- Хто сидить зліва від Настасії Петрівни?

Фізкультхвилинка

Йшли ведмедики малі,
 Нахилялись до землі,
 Потім встали, руки в боки
 І зробили три підскоки.
 Руки вгору, опустили —
 І за столики присіли.

4) Д/г «Допоможи Маші відремонтувати стілець»

(гра представлена у формі презентації)

– Візьми те, що допоможе Маші відремонтувати стілець.

(Молоток, зубна щітка, цвяхи, ніж, виделка, олівець, ручка)

5) Переказ казки по частинах

Можуть використовуватись такі навідні запитання:

- Куди пішла дівчинка? Навіщо?
- Чому дівчинка заблукала в лісі?
- Куди вона зайшла?
- Скільки кімнат було в хатинці?
- Що робила дівчинка в їдальні?
- Які стільці були в їдальні?
- Що сталося з маленьким стільчиком?

- Що побачила дівчинка в іншій кімнаті?
- В яку ліжечко лягла дівчинка і чому?
- Що побачили ведмеді в їдальні, коли прийшли додому?
- Що сказав кожен ведмідь?
- Що побачили ведмеді в іншій кімнаті?
- Що хотів зробити ведмедик, коли побачив дівчинку в своєму ліжку?

III. Заклучна частина

- Дітки, з якою казкою ми познайомились сьогодні на занятті? Хто був героями цієї казки?
- Чи правильно дівчинка поводитися?
- Як поставилися до поведінки дівчинки ведмеді?
- Як дівчинка втекла з будиночка ведмедів?

Конспект заняття № 5

Тема: Народна казка «Рукавичка»

Мета: закріпити знання дітей про казку «Рукавичка»; навчати дітей переказувати казку, інсценізуючи її; вчити відгадувати загадки; вчити утворювати множину; вчити встановлювати послідовність сюжету казки; розвивати зв'язне мовлення, діалогічне мовлення; розвивати дрібну та загальну моторику; увагу, пам'ять, мислення; виховувати бажання читати казки.

Обладнання: д/г «один-багато», представлена у формі презентації; мультфільм «Рукавичка», фігурки героїв казки; пальчиковий театр «Рукавичка».

Хід заняття

I. Вступна частина

– Дітки, сьогодні ми будемо говорити про казку, яку вже знаємо. Хочете дізнатись, що ж це за казка?

– Тоді, відгадайте мою загадку:

Хоч і невеличка,
Та усіх вмістила,
Наче тепла пічка,
Звірів обігріла
Маленька... (рукавичка).

Пальчикова гімнастика «Рукавичка»

Рукавичка – пальчикова вправа «Будиночок».

Жаба – пальчикова вправа «Жаба».

Зайчик – пальчикова вправа «Зайчик».

Лисичка – пальчикова вправа «Лисичка».

Вовк – пальчикова вправа «Вовк».

Ведмідь – пальчикова вправа «Ведмідь».

II. Основна частина

1) Перегляд мультфільму «Рукавичка».

2) Бесіда за сюжетом казки:

Запитання:

- Хто загубив рукавичку?
- Хто першим знайшов рукавичку?
- Чи залишилася мишка одна жити в рукавичці?
- Хто став з нею жити?
- Що трапилося, коли прийшов вовк?
- Чи хотів засмутити звірів ведмідь?
- Хто останній знайшов рукавичку?

3) Інсценування казки за допомогою пільчикowego театру.

Фізкультхвилинка

Забавлялись зайчєнята, *(встають, руки піднімають вгору)*

Виглядаючи маму і тата. *(руки на поясі, повертаються праворуч-ліворуч)*

Ось так лапку до лапки. *(плескають в долоні)*

Ось так шапку до шапки. *(руки піднімають до голови)*

Ось так — вусом потрусили. *(хитають головою)*

Так — так — так! *(стрибають на місці).*

4) Д/г «Один – багато» (представлена у формі презентації):

Рукавиця – рукавиці.

Заєць – зайці.

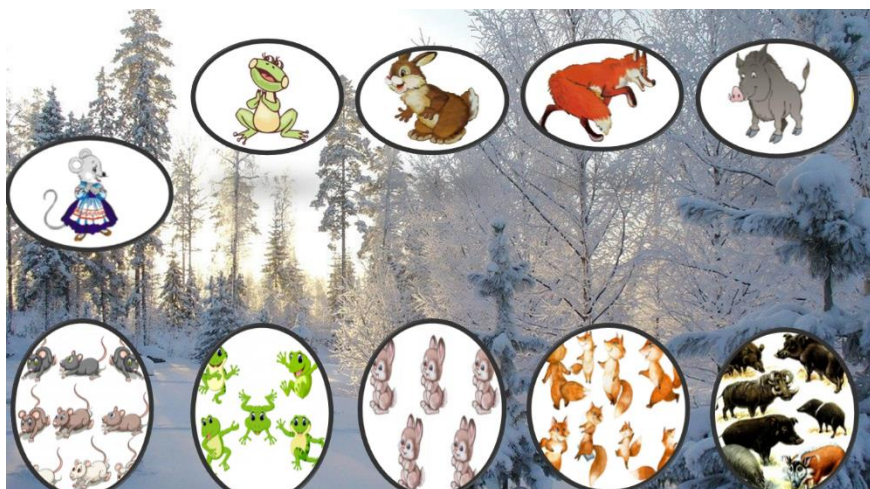
Лисиця – лисиці.

Вовк – вовки.

Мишка – мишки.

Кабан – кабани.

Жаба – жаби.

5) Д/г «Хто спочатку, хто потім»

Подивіться на фігурки персонажів і дайте відповідь на запитання, правильно та послідовно розставляючи героїв казки:

- Хто першим підійшов до рукавички?
- Хто підійшов потім?
- Хто підійшов після лисиці?
- Хто був після вовка?
- Хто підійшов після зайця?
- Хто прийшов між мишкою і зайцем?
- Хто прийшов останнім?

III. Заклучна частина

- Дітки, з героями якої казки ми сьогодні грались?
- А хто загубив цю рукавичку?
- Хто першим знайшов рукавичку?
- А хто останнім?
- Що сталося у кінці казки?

Конспект заняття № 6

Тема: Народна казка «Червона шапочка»

Мета: познайомити з казкою «Червона шапочка»; навчати дітей переказувати казку; вчити відгадувати загадки; вчити утворювати антоніми; вчити встановлювати послідовність сюжету казки; розвивати зв'язне мовлення, діалогічне мовлення; розвивати дрібну та загальну моторику, міміку; розвивати увагу, пам'ять, мислення; виховувати повагу до інших.

Обладнання: Д/г «Назви одним словом», у формі презентації; сюжетна картинка «Червона Шапочка»; зображення героїв казки (Вовк, Червона Шапочка, бабуся, дроворуб).

Хід заняття

I. Вступна частина

– Дітки, сьогодні до нас у гості прийшла нова казочка. Давайте спробуємо дізнатись, яка ж саме:

Старенька бабуся у лісі жила,

Гостинці для неї онука несла.

Хто дівчинку ту по дорозі зустрів? Як казка ця зветься?

Хто б відповів? («Червона Шапочка»)

Пальчикова гімнастика

Червона Шапочка – пальчикова вправа «Бантик».

Бабуся – пальчикова вправа «Бабка».

Вовк – пальчикова вправа «Вовк».

Ліс – пальчикова вправа «Дерева».

Ягоди – пальчикова вправа «Ягоди».

Гриби – пальчикова вправа «Грибок».

Пиріжки – пальчикова вправа «Пиріжки».

II. Основна частина

1) Читання казки Ш. Перро «Червона шапочка»

2) Д/г «Слова навпаки»

Старість – молодість. Справжній – фальшивий.

Здоров'я – хвороба. Впускати – випускати.

Зустріч – розлука. Зустрічати – проводити.

Входити – виходити. Старий – молодий.

Ситий – голодний. Швидко – повільно.

Грубий – ласкавий. Короткий – довгий.

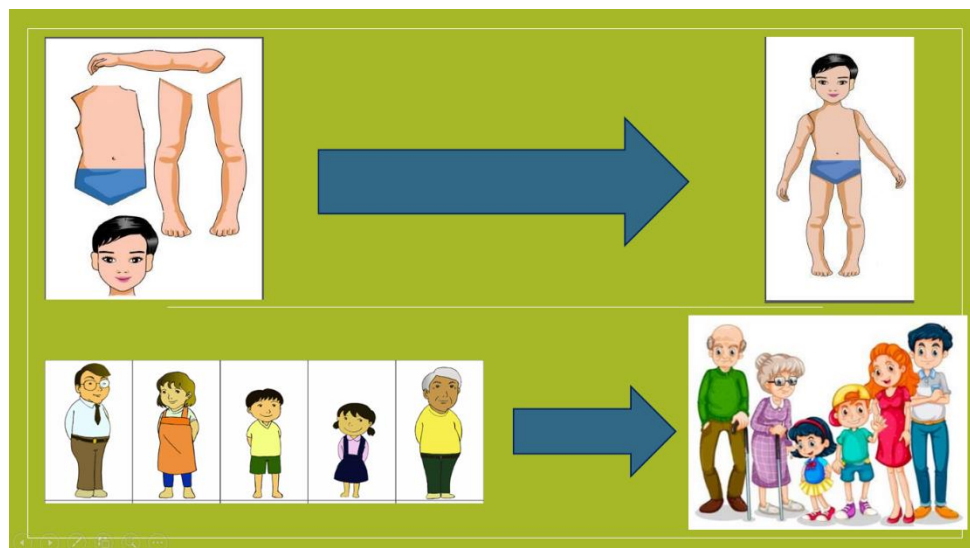
3) Д/г «Назви одним словом» (представлена у формі презентації)

Руки, вуха, очі, ноги – частини тіла.

Береза, осика, дуб, клен – дерева.

Мама, тато, дочка, бабуся – сім'я.

Масло, сметана, молоко, пиріжки – продукти.

Фізкультхвилинка

Пиляємо дерева. Встати парами один проти одного. Ліва нога висунута вперед. Правою рукою рухати уявну пилу до себе і від себе.

Рубаємо дрова. Розставити ноги на ширину плечей. Руки зі зчепленими пальцями – над головою. Нахиляючись, широким помахом опустити руки вниз.

4) Переказ казки за сюжетними картинками

Навідні запитання:

- З ким жила Червона Шапочка?
- Для чого вона пішла до бабусі?
- Кого зустріла в лісі Червона Шапочка?

- По якій дорозі пішла Червона Шапочка, а по якій – Вовк?
- Хто прийшов першим до хати бабусі?
- Що сталося далі?
- Як зустрів Вовк Червону Шапочку?
- Що питала Червона Шапочка у Вовка?
- Що сталося далі?
- Хто допоміг Червоній Шапочці і бабусі?

5) Пантомімічна вправа:

– А, тепер, давайте спробуємо трохи побути на місці кожного героя і відтворити їх емоції.

Вовк, який? (злий, хитрий). – Покажіть його.

Червона Шапочка, яка? (весела, усміхнена). – Покажіть її.

Бабуся, яка? (стара, змучена). – Покажіть її.

III. Заключна частина

- Дітки, з якою казкою ми сьогодні познайомились?
- Які там були головні герої?
- Хто з героїв казки злий? Чому?

– Хто з героїв казки добрий? Чому?

– Як закінчилась казка?

СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПЕРЕКАЗУ КАЗОК: «РІПКА», «КОЛОБОК»

**СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПЕРЕКАЗУ КАЗКИ:
«ТРИ ПОРОСЯ» ТА СКЛАДАННЯ РОЗПОВІДІ
НА ОСНОВІ КАЗКИ «ЛИСИЦЯ ТА ЖУРАВЕЛЬ»**

Додаток И

**СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ СКЛАДАННЯ
ОПИСОВИХ РОЗПОВІДЕЙ ІГРАШКИ-ВЕДМЕДИКА**

Додаток К

**СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ СКЛАДАННЯ РОЗПОВІДЕЙ
ЗА КАРТИНКАМИ «ЗИМОВІ РОЗВАГИ» ТА «НА КУХНІ»**

**СТИМУЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДО СКЛАДАННЯ
КОРОТКОЇ РОЗПОВІДІ ЗА ТРЬОМА КАРТИНКАМИ**

ЛОГОЛЯЛЬКА

